

وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

تحقیقات بازار هدف گردشگری

جمهوری عراق

معاونت گردشگری

دفتر بازاریابی و توسعه گردشگری خارجی

ترجمه، تهیه و تنظیم:

حمید اقبالی، کارشناس بازاریابی گردشگری خارجی

آبان ۱۴۰۰

الله أكبر

فهرست مطالب

- پرچم و نقشه استانی عراق ----- ۲
- مقدمه ----- ۶
- کلیات ----- ۷
- آب و هوا و اقلیم عراق ----- ۷
- جمعیت شناسی عراق ----- ۸
- اشتراکات فرهنگی دو کشور ----- ۸
- وضعیت اقتصادی عراق ----- ۹
- مقایسه شرایط اقتصادی دو کشور ایران و عراق ----- ۱۰
- نمودار روند نرخ تورم نقطه به نقطه در اقتصاد دو کشور ایران و عراق ----- ۱۰
- نمودار روند نرخ رشد اقتصاد دو کشور ایران و عراق ----- ۱۱
- نمودار روند سرانه تولید ناخالص داخلی دو کشور ایران و عراق ----- ۱۲
- روابط تجاری دو کشور ایران و عراق ----- ۱۲
- تبادلات سیاسی و اقتصادی دو کشور عراق و ایران ----- ۱۳
- هشت اولویت سیاسی در روابط با عراق ----- ۱۴
- مسیرهای پروازی مستقیم یا غیر مستقیم فیما بین دو کشور ----- ۱۶
- فهرست خطوط هوایی فعال در عراق ----- ۱۶
- محصول گردشگری ایران برای عراق و بالعکس ----- ۱۷
- عوامل تأثیرگذار در توسعه صنعت گردشگری کشور عراق ----- ۱۸
- سیاست های دولت عراق برای توسعه صنعت گردشگری در یک دهه اخیر ----- ۱۹
- سهم سرمایه گذاری های گردشگری، در کل سرمایه گذاری ها ----- ۱۹
- ساختار قانون گذاری و سیاستگذاری عراق در صنعت گردشگری ----- ۲۰
- سند استراتژی جدید توسعه بخش خصوصی عراق ----- ۲۲
- استراتژی های سرمایه گذاری گردشگری عراق ----- ۲۳
- توافقنامه های دو و چند جانبه عراق در حوزه سرمایه گذاری با سایر کشور ----- ۲۶
- تفاهم نامه های دو جانبه ----- ۲۶
- موافقتنامه چندجانبه که عراق به آنها ملحق شده ----- ۲۷
- یادداشت تفاهم های همکاری های سرمایه گذاری ----- ۲۷
- امتیازات اعطایی به سرمایه گذاران خارجی ----- ۲۸
- بخش بانک، بانکداری و موسسات مالی عراق ----- ۲۸
- فرآیند اعطای مجوزهای سرمایه گذاری ----- ۲۹
- شرکت های بیمه عراق ----- ۲۹
- برنامه توسعه ملی عراق ----- ۳۰
- چالش های بخش گردشگری عراق ----- ۳۳

- افزایش سهم تولید ناخالص داخلی گردشگری و بهبود مشارکت بخش خصوصی در سرمایه گذاری گردشگری -- ۳۳
- اولویت های توسعه در برنامه توسعه ملی عراق ----- ۳۴
- مزایای مقایسه ای و پتانسیل توسعه استانها در گردشگری مذهبی ----- ۳۴
- مزایای مقایسه ای و پتانسیل توسعه استانها در گردشگری طبیعی و میراثی ----- ۳۵
- مزایای مقایسه ای و پتانسیل توسعه استانها در گردشگری مذهبی، طبیعی و میراثی در ۵ بخش کلیدی ----- ۳۶
- تأثیر گردشگری بر اقتصاد عراق ----- ۳۶
- سازمان دولتی بین المللی همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) و کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا (MENA) ----- ۳۸
- برنامه راهبردی گردشگری برای اقلیم کردستان ----- ۳۹
- چارت عناصر برنامه استراتژیک برنامه راهبردی گردشگری اقلیم کردستان عراق ----- ۴۱
- سیاست ها و اهداف گردشگری توسعه گردشگری در اقلیم کردستان عراق ----- ۴۴
- ده محور مهم استراتژیک برای توسعه بخش گردشگری اقلیم کردستان عراق ----- ۴۵
- ساختار سازمانی جدید برای هیأت عمومی گردشگری اقلیم کردستان عراق ----- ۴۶
- تعداد گردشگران ورودی ----- ۴۷
- نمودار رشد گردشگران ورودی عراق ----- ۴۷
- تعداد گردشگران خروجی ----- ۴۸
- نمودار و میزان هزینه کرد گردشگری خروجی عراق ----- ۴۸
- نمودار هزینه کرد گردشگران خروجی عراق ----- ۴۹
- نمودار سهم هزینه کرد گردشگری ورودی و خروجی نسبت به تولید ناخالص داخلی ----- ۵۰
- سهم گردشگری در اشتغالزایی کشور عراق ----- ۵۱
- توراپراتورهای مطرح دو کشور ایران و عراق ----- ۵۱
- دفترهای خدمات مسافرتی و گردشگری پیشگام ایرانی در عراق و بالعکس ----- ۵۱
- رسانه ها و وبسایت های گردشگری کشور ----- ۵۲
- امکان سنجی در خصوص همکاری های گردشگری تحت کنوانسیون ۲۰۰۱ حفاظت از میراث زیر آب ----- ۵۳
- بررسی موضوع خواهرخواندگی شهرهای گردشگری دو کشور با محوریت گسترش روابط و مناسبات گردشگری ----- ۵۳
- امکان سنجی ظرفیت های برگزاری هفته فرهنگی ----- ۵۴
- سابقه و نقش عراق در سازمان جهانی گردشگری ----- ۵۵
- فهرست میراث جهانی یونسکو (WHC) عراق، سایت های میراث فرهنگی ملموس (Tangible) و ناملموس (Intangible) ----- ۵۵
- عضویت در سازمان های حقوقی و بین المللی ----- ۵۵
- شبکه شهرهای خلاق یونسکو در عراق ----- ۵۶
- آیین ها، جشن ها، مناسک ملی و مذهبی، کارناوال ها و جشنواره، روز ملی و استقلال کشور ----- ۵۷
- تولیدات و محصولات گردشگری و صنایع دستی عراق ----- ۵۸
- معرفی سایر جاذبه های گردشگری و سیاحتی عراق ----- ۵۹
- سبک های آشپزی، خوراک و غذاهای سنتی کشور ----- ۶۰
- مشاهیر و مفاخر فرهنگی، ملی و مذهبی کشور ----- ۶۲
- اشتراکات و تفاوت های دو کشور در حوزه محصولات گردشگری ----- ۶۳
- نمایشگاه های گردشگری ----- ۶۳

- ویژگی های تقاضای گردشگری مبدأ----- ۶۴
- علائق و سلائیق عمومی اتباع عراقی ----- ۶۴
- راهکارهای عمومی برای جذب گردشگران عراقی ----- ۶۵
- مقصدهای مطلوب گردشگری برای ساکنان عراق ----- ۶۶
- الگوهای سفر (انفرادی، خانوادگی، دوستان و ..)----- ۶۷
- بررسی وضعیت رقبای جمهوری اسلامی ایران در سهم بازار گردشگری کشور عراق ----- ۶۷
- قیمت گذاری تورها برای گردشگران کشور عراق توسط رقبا ----- ۶۸
- انطباق محصولات گردشگری کشور با ویژگی های بازار ----- ۶۹
- سیمای گردشگران عراقی در جمهوری اسلامی ایران ----- ۶۹
- آسیب شناسی موانع و مشکلات گردشگران کشور عراق در جمهوری اسلامی ایران ----- ۷۰
- مسیره های تردد زمان سفر و مدت ماندگاری گردشگران کشور عراق ----- ۷۱
- استان های واجد شرایط به عنوان مقاصد جذب گردشگران عراقی ----- ۷۱
- وضعیت همکاری و تعاملات گردشگری دو کشور ایران و عراق ----- ۷۲
- برنامه ها و پیشنهادات جذب گردشگران از کشور مبدا ----- ۷۴
- منابع ----- ۸۱

کشور عراق دومین کشور بازار هدف گردشگری جمهوری اسلامی ایران است که با توجه به سطح روابط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی اولویت بندی شده است. دو کشور ایران و عراق میراث گرانبهایی از یکدیگر به ارث برده اند و اشتراکات دینی، تاریخی و فرهنگی دو ملت در هم تنیدگی های فراوانی دارد. این اشتراکات راه را برای توسعه گردشگری میان دو کشور باز کرده است. سابقه همکاری های دو کشور و تقویت این همکاری ها با رویکرد توسعه گردشگری می تواند زمینه ساز تحولات بزرگ میان دو کشور باشد. سالانه صدها هزار نفر گردشگر و زائر از هر دو کشور به هم سفر می کنند. تسهیل در صدور روادید، بسترسازی برای تقویت و افزایش گردشگران مذهبی و سیاحتی، ایجاد فرصت های جدید و تقویت فعالیت های بخش خصوصی از مهمترین محورهای همکاری گردشگری میان ایران و عراق می باشد. اماکن متبرکه ائمه شیعه در عراق همواره زیارتگاه شیعیان ایرانی بوده است. و نجف و قم کانون اندیشه اسلامی و مرجعیت شیعه در طول تاریخ بوده اند. اما آنچه ممکن است به اشتباه صورت گیرد این است که این روابط به روابط صرفا مذهبی یا شیعی فروکاسته شود تقلیل روابط فرهنگی ایران و عراق به روابط شیعی اشتباه استراتژیکی است که می تواند عواقب سیاسی و امنیتی به دنبال داشته باشد. شکی نیست که راهپیمایی بزرگ اربعین و حضور پررنگ ایرانیان در مراسم سوگواری ائمه اطهار نشانه ای بسیار پررنگ از نزدیکی و همدلی مردم عاشق اهل بیت در دو سوی مرزها است. عراقی ها همچنان در صدر گردشگران ایران قرار دارند و تقریبا توازن بین مسافران خروجی ایرانی به عراق و عراقی به ایران وجود دارد. بیشترین گردشگران ایرانی با هدف زیارت و سپس با محوریت تجارت به عراق سفر می کنند، دلیل سفر عراقی ها به ایران را تنها زیارتی نبوده و گردشگران عراقی به جز زیارت با هدف تفریح و گردشگری سلامت نیز به ایران سفر می کنند. توانمندی پزشکان، ظرفیت و استاندارد بالای تجهیزات درمانی را دلیل انتخاب کشور ایران از سوی گردشگران عراقی می باشد و موضوعی است که باید به آن توجه شود. طرفین می توانند به شریک راهبردی در منطقه تبدیل شوند. لغو روادید هوایی فیما بین ایران و عراق برای اتباع دو کشور و تردد بدون نیاز به اجرایی شده است.

کلیات

جمهوری عراق با وسعت ۴۳۷/۰۷۲ کیلومتر مربع درخاورمیانه و جنوب غربی آسیا قرار داشته و پایتخت آن شهر بغداد است. این کشور از جنوب با عربستان سعودی و کویت، از غرب با اردن و سوریه، از شرق با ایران (با مرزی به مسافت ۱/۴۵۸ کیلومتر) و از شمال با ترکیه همسایه است. تنها راه و مرز آبی عراق با خلیج فارس و آب های آزاد بین المللی از طریق خط ساحلی کوتاهی در استان بصره است. شش بندر مهم کشور در استان بصره عبارتند از بندر فاو، ام القصر، خورالزبیر، المعقل، خورالعمایه و ابوفلوس.^۱

عراق کشوری با قومیت های متنوع است و ساکنان آن از اعراب، کردها، ترکمن ها، آشوری ها، کلدانی ها، مندایی ها و صابئین و غیره تشکیل شده است. دو رود مشهور دجله و فرات که از عراق سرچشمه می گیرند و در شمال بصره به هم می پیوندند و پس از تشکیل شط العرب (اروند رود) به خلیج فارس می ریزند. در سواحل این رودها کشاورزی، به ویژه کاشت نخل های خرما و انواع میوه رونق دارد. تقسیمات کشوری عراق شامل ۱۸ استان بوده (بغداد، صلاح الدین، دیاله، واسط، میسان، بصره، ذی قار، مثنی، قادسیه، بابل، کربلا، نجف، انبار، نینوا، دهوک، اربیل، کرکوک و سلیمانیه) و اقلیم کردستان عراق براساس قانون کشور خودگردان و فدرالی از سوی کردها اداره می شود. خورالزبیر منطقه آزاد تجاری عراق است.

آب و هوا و اقلیم

سرزمین عراق به جز شمال کشور عمدتاً بیابانی بوده و زمستان های سرد و خنک و تابستان های خشک و گرم و آفتابی دارد. دمای هوا در تابستان در بیشتر جاهای این کشور به ۴۰ درجه سانتیگراد و در برخی مناطق به ۴۸ درجه نیز می رسد. بطور معمول بارندگی در این کشور کم است. آب و هوا و اقلیم عراق گوناگون بوده و در کل به سه بخش تقسیم می شود:^۲

الف) ناحیه شمالی: نواحی کوهستانی را در بر می گیرد و دارای آب و هوای مدیترانه ای است. این منطقه دارای زمستانهای سرد و طولانی و پر برف بوده و تابستان های آن معتدل و گرم می باشد. بارش باران در این منطقه نسبت به سایر مناطق عراق بیشتر بوده و ممکن است به ۱۱۱ میلیمتر در سال برسد.

ب) ناحیه مرکزی و جنوب غربی: هر چه از شمال کشور به سمت جنوب حرکت کنیم، بر گرمی هوا افزوده می شود. جنوب و جنوب غربی کشور تحت تأثیر بادهای گرم و خشک عربستان قرار گرفته و دارای تابستان های گرم و خشک و طولانی است. گرم ترین ماه های سال در عراق از اردیبهشت تا شهریور است.

1- Retrieved from <https://www.iribnews.ir/fa/news/3142496/عراق-به-طرح-احداث-بندر-فاو-در-عراق>

2- Retrieved from https://www.iraqbase.com/about_iraq/geography/lang/Fa.aspx

ج) ناحیه جنوب شرقی: در این ناحیه به خاطر وجود آب و هوای خلیج فارس، هوای گرم و مرطوبی حاکم است بطوریکه درجه حرارت به بیش از ۵۵ درجه میرسد. این ناحیه دارای تابستان های گرم و زمستان های متعادل است.

جمعیت شناسی عراق

در سال ۲۰۲۱ جمعیت عراق ۴۲ میلیون نفر بوده و نرخ رشد جمعیت آن کشور ۲/۳۲ می باشد.^۳ تقریباً ۹۵ درصد مردم مسلمان، مسیحی، ایزدی و ۵ درصد جمعیت صائبین هستند. جمعیت عراق در شمال و مرکز و قسمتهای شرقی کشور متمرکز شده است و با تراکم بسیاری در امتداد رود دجله و فرات و بسیاری از مناطق غربی و جنوبی جمعیت کمتری دارند.

اشتراکات فرهنگی ایران و عراق

عراق وارث تمدن باستانی بین النهرین که مادر تمدن ها نام گرفته و ایران نیز از مراکز دیرینه تمدن جهانی است که از دیرباز با تمدن بین النهرین تعامل و تبادل داشته است، علاوه بر این تمدن بعد از اسلام عراق بر باقی مانده تمدن قبل از اسلام ایران مستقر شده است. بغداد دقیقاً بر ویرانه های مدائن بنا شده و حوزه تمدنی این ناحیه، حوزه تمدن و فرهنگ ایرانی است. از نقطه نظر مذهبی، بخش مهمی از هویت شیعی ایرانیان در عراق قرار دارد. واقعیت این است که ایران و عراق از یکسو سوابق مشترک تاریخی و فرهنگی دارند و از سوی دیگر با اشتراکات مذهبی بهم پیوند خورده اند. چنانچه این پیوند های عمیق فرهنگی و تاریخی با روابط سیاسی پشتیبانی شود و مسئولان مردمی دو کشور بتوانند با تدبیر بر روی این پایه های اساسی و کاملاً واقعی، پیوند های سیاسی مستحکم و پایداری را ایجاد و به شکاف های سیاسی قرن اخیر در روابط دو کشور خاتمه دهند، توسعه روابط بین دو کشور می تواند منافع بزرگی را برای هر دو ملت به ارمغان آورد.

3- Retrieved from <https://worldpopulationreview.com/countries/iraq-population>

وضعیت اقتصادی عراق

ذخایر عظیم نفت و گاز اهمیت زیادی را برای این کشور فراهم آورده است. ذخایر نفت عراق بیش از ۲۲۱ میلیارد بشکه تخمین زده شده که از این منظر عراق یکی از بزرگ ترین ذخایر نفت جهان را دار می باشد. این کشور یکی از کشورهای مهم صادر کننده نفت و از اعضای مهم اوپک بشمار می رود. هزینه استخراج نفت در عراق بدلیل وجود تعداد زیادی میدان کم عمق و عظیم بسیار پائین است. همچنین امکان بهره برداری از چاه های نفت با سرعت بالا وجود دارد. در عراق از هر چاه بطور متوسط ۲۳۴۳۵ بشکه نفت در روز استخراج می گردد. در عراق ۴۴ میدان نفتی شناسایی شده که عمدتاً مورد بهره برداری قرار نگرفته اند، از ۵۱۵ نقطه شناسایی شده در صحرای غربی عراق تاکنون فقط ۲۱۵ نقطه توسعه یافته و حفاری شده است. همچنین عراق دارای ۲۲۵ میلیارد فوق مکعب ذخایر گازی است. چنان که ارقام فوق نشان می دهند، میزان ذخایر نفت و گاز عراق سهمی در ذخایر جهانی دارند و این کشور پتانسیل لازم برای ایفای نقش های مهم تر در تامین انرژی جهان را دارد. به همین دلیل مسئله نفت یکی از عوامل مهم و تاثیر گذار ژئوپلتیکی عراق می باشد. اما متأسفانه درگیری جنگ، حضور داعش و سایر عوامل مخرب، این کشور را از لحاظ اقتصادی در وضعیت بدی قرار داده است. نتیجه ضعف شدید اقتصاد غیر نفتی عراق در کنار کاهش تولید نفت موجب کاهش ۱۱ درصدی رشد اقتصادی عراق در سال ۲۰۲۰ بوده است. کسری بودجه عراق که معادل ۲۰ درصد تولید ناخالص داخلی کشور بوده باعث شده که دولت عراق توانایی ارائه راه حلی اثرگذار برای بحران اقتصادی در کشور را از دست بدهد. رشد ۱,۲ درصدی و در سال ۲۰۲۲ رشد ۳/۹ درصدی داشته باشد. رشد اقتصادی عراق در سال ۲۰۱۹ به ۴/۵ درصد رسید و صندوق بین المللی پول برای عراق رشد ۸ درصدی را پیش بینی کرده بود که در پی تظاهرات گسترده در این کشور و توقف همه فعالیت های اقتصادی در کنار شیوع کرونا و کاهش بی سابقه قیمت نفت این رشد تحقق نیافت. براساس پیش بینی صندوق بین المللی پول، تولید ناخالص داخلی واقعی عراق در سال ۲۰۲۴ به وضعیت پیش از شیوع کرونا و بحران قیمت نفت برگردد و مشکل کسری بودجه عراق حل شود، هرچند تأکید کرده که تنش های سیاسی در آستانه انتخابات اکتبر موجب اختلال در فعالیت اقتصادی عراق می شود. عراق دومین تولیدکننده بزرگ نفت در سازمان اوپک است و در بیش از ۹۰ درصد بودجه خود وابسته به درآمدهای نفتی است.^۴

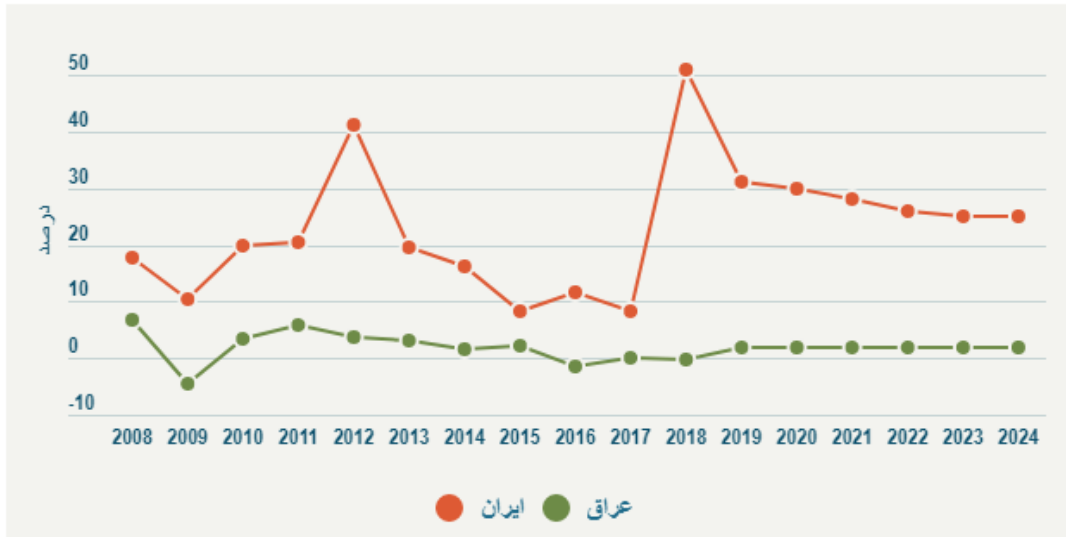
4- Retrieved from <https://mdeast.news/> سال-در-عراق-اقتصاد-پول-بین-المللی-عراق-در-سال

مقایسه شرایط اقتصادی دو کشور ایران و عراق

عراق طی سال‌های اخیر به مقصد اصلی صادرات ایران بدل شده و در مقابل همسایه غربی ایران جای این کشور را به عنوان دومین تولید کننده نفت اوپک تصاحب کرده است. اقتصاد ایران و عراق نیز نه تنها به هم گره خورده بلکه شباهت بسیاری پیدا کرده است.^۵

بر اساس پیش بینی صندوق بین‌المللی پول، نرخ تورم نقطه به نقطه در اقتصاد ایران تا سال ۲۰۲۴ همچنان بالاتر از ۲۰ درصد خواهد بود، ولی این نرخ در اقتصاد عراق در حد ۲ درصد باقی خواهد ماند.

نمودار روند نرخ تورم نقطه به نقطه در اقتصاد دو کشور ایران و عراق

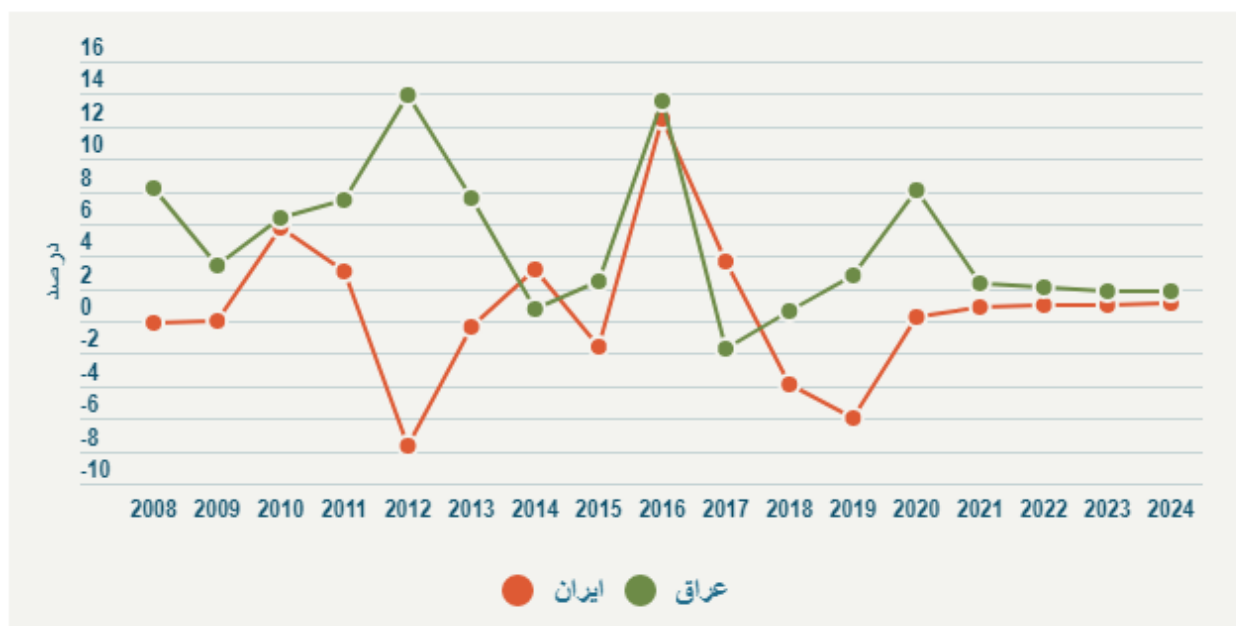

منبع: صندوق بین‌المللی پول

5- Retrieved from <https://mdeast.news/> سال-در-عراق-اقتصاد-پول-بین-المللی-عراق-در-سال

متوسط نرخ رشد اقتصادی عراق نیز طی ۱۰ سال گذشته ۵/۷ درصد بوده است. مطابق برآورد صندوق بین‌المللی پول، رشد اقتصادی عراق در سال آینده میلادی از ۸ درصد فراتر خواهد رفت و تا سال ۲۰۲۴ در حد ۲ درصد باقی خواهد ماند. این در حالی است که نرخ رشد اقتصادی ایران در سال جاری میلادی منفی ۶ درصد پیش‌بینی شده و متوسط نرخ رشد اقتصادی ایران نیز طی ۱۰ سال گذشته ۱/۳ درصد بوده است.

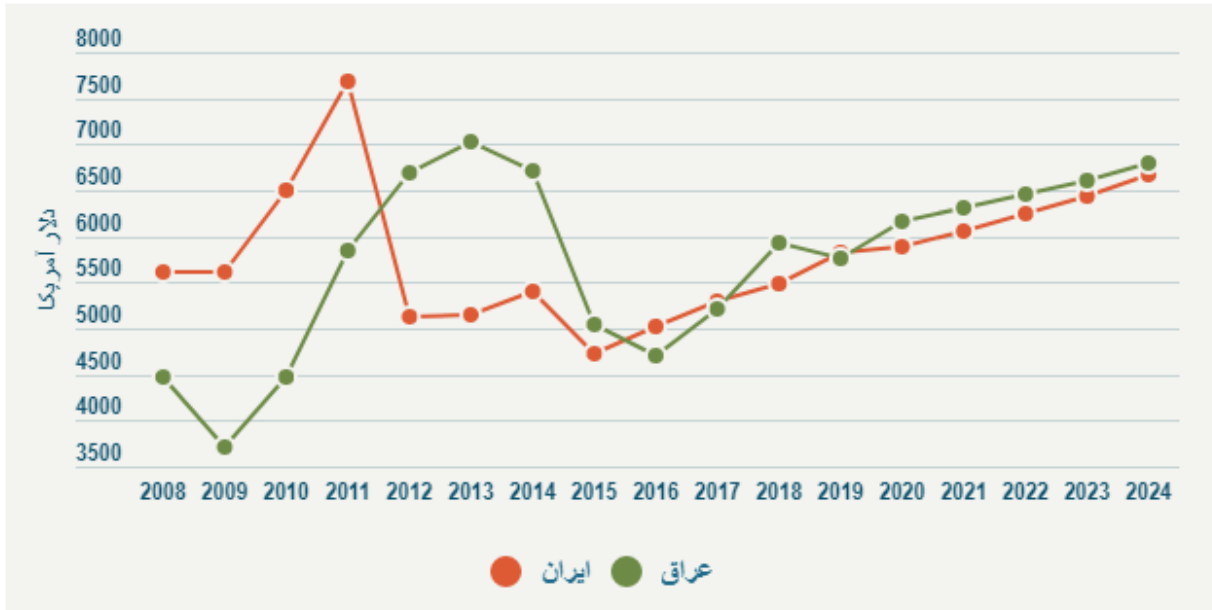
نمودار روند نرخ رشد اقتصادی دو کشور ایران و عراق

منبع: صندوق بین‌المللی پول

سرانه تولید ناخالص داخلی عراق در سال ۲۰۱۸ میلادی از ۵ هزار و ۹۰۰ دلار فراتر رفته و از درآمد سرانه ایرانیان پیشی گرفته است. بنا بر پیش‌بینی صندوق بین‌المللی پول این روند تا سال ۲۰۲۴ ادامه خواهد داشت. طی ۱۰ سال گذشته نیز سرانه تولید ناخالص داخلی عراق در سال ۲۰۱۳ اوج ۷ هزار دلاری را تجربه کرده است. البته در همین مدت سرانه تولید ایرانیان در سال ۲۰۱۱ از ۷ هزار و ۶۸۰ دلار فراتر رفته است. البته طی ۱۰ سال گذشته متوسط سرانه تولید عراقی‌ها حدود ۵ هزار و ۴۰۰ دلار بوده، این رقم در همین مدت برای ایرانی‌ها ۵ هزار و ۶۰۰ دلار بوده است.

نمودار روند سرانه تولید ناخالص داخلی دو کشور ایران و عراق

منبع: صندوق بین‌المللی پول

روابط تجاری دو کشور ایران و عراق^۶

عنوان	ارزش (دلار)	وزن (کیلوگرم)	سهم از کل ارزش	رتبه	درصد تغییرات نسبت به مدت مشابه سال قبل
صادرات ج.ا.ایران	۷۴۳۷۳۱۸۲۲۶	۲۵۶۴۷۶۴۷۶۴۰	۲۱%	۲	-۱۱
واردات ج.ا.ایران	۱۳۳۴۳۸۶۳۷	۱۰۲۵۲۰۶۰۰	۰%	۲۶	۱
حجم کل تجارت	۷۵۷۰۷۵۶۸۶۳	۲۵۷۵۰۱۶۸۲۴۰	۱۰%	۳	-۱۱
تراز بازرگانی	۷۳۰۳۸۷۹۵۸۹	۲۵۵۴۵۱۲۷۰۴۰	-		

مأخذ: گمرک ج.ا.ایران

6- Retrieved from <https://tpo.ir/countries/عراق>

شیعیان عراق عمدتاً در مناطق جنوبی این کشور زندگی می کنند و شهرهای مقدس کربلا و نجف دو شهر مهم مذهبی آنها به شمار می آید. بیشتر اهل تسنن عراق در مرکز این کشور و در راستای رودهای فرات و دجله در شمال بغداد زندگی می کنند. بیش از نیمی از سنی های عرب در شهرهای بزرگی همچون بغداد و شهر شمالی موصل حضور دارند. در برآورد سرشماری^۷ سال ۲۰۱۵، مسلمان ۹۸ درصد جمعیت عراق را تشکیل می دهند (شیعه ۶۴-۶۹، سنی ۲۹-۳۴)، مسیحیان ۱ درصد (شامل کاتولیک، ارتدوکس، پروتستان، کلیسای آشوری شرقی)، ۱ درصد نیز مذاهب دیگر می باشند. اعراب ۷۵ تا ۸۰ درصد جمعیت، کردها ۱۵ تا ۲۰ درصد و ۵ درصد دیگر جمعیت شامل ترکمن ها، یزدی، شبک، کاکائی، بادیه نشین، رومانی، آشوری و ... می باشند.

تبادلات سیاسی و اقتصادی دو کشور ایران و عراق

عراق بزرگترین همسایه غربی کشور از جهات مختلف برای سیاست های منطقه ای ایران حایز اهمیت است. جدای از عناصر اتصال دهنده فرهنگی و دینی دو کشور که اکثریت جمعیت در هر دو کشور را شیعیان تشکیل می دهند؛ به لحاظ ژئوپلیتیکی نیز، بغداد جایگاه تعیین کننده در سیاست های منطقه ای جمهوری اسلامی ایران دارد. عراق نقطه اتصال ایران به سوریه و لبنان است و برای همین در توسعه روابط همسایگی، عراق بیش از سایر کشورهای منطقه مورد توجه ایران است.

در کنار روابط پایدار سیاسی و استراتژیک دو کشور، به لحاظ اقتصادی و تجاری هم وابستگی عمیقی میان دو کشور برقرار است. ایران تأمین کننده انرژی بخش های جنوبی عراق است.^۸

7- Retrieved from <https://www.indexmundi.com/iraq/religions.html>

8- عراق-اولویت-استراتژیک-منطقه-ای-ایران/ <https://www.irna.ir/news/>

هشت اولویت سیاسی ایران در روابط با عراق:^۹

۱- روابط دوستانه و همزیستی مسالمت آمیز:

روابط ایران و عراق قبل از انقلاب نیز با مشکل مواجه بود. بعد از انقلاب صدام به ایران تجاوز کرد و دو کشور هشت سال در جنگ بودند. لذا برقراری روابط حسنه اولویت اول ایران است.

۲- امنیت و ثبات عراق:

ایران ۱۵۰۰ کیلومتر مرز مشترک با عراق دارد و لذا امنیت و ثبات عراق را جزء لاینفک امنیت خود میداند. بی ثباتی و ناامنی در عراق تاثیر مستقیم بر امنیت داخلی ایران خواهد داشت فلذا دومین اولویت ایران، حفظ ثبات و امنیت عراق است.

۳- حفظ تمامیت ارضی و جلوگیری از تجزیه عراق:

ایران در مورد تجزیه عراق بسیار حساس است. هرچند امروزه بحث جدایی کردستان عراق مطرح است، اما قبلاً نقشه های ایجاد سه کشور: شیعه، سنی و کردها به رسانه ها هم کشیده شده است. لذا ایران با جدیت دنبال حفظ تمامیت ارضی عراق است.

۴- پاکسازی تروریسم:

حضور تروریسم های تکفیری درعراق تهدید بزرگ امنیت ملی ایران است و بر همین اساس است که ایران در شریط فعلی، خون و سرمایه سنگینی درعراق برای مقابله با تروریست ها هزینه کرده است.

۵- معاهده مرزی سال ۱۹۷۵ بین ایران و عراق:

اختلافات مرزی ایران و عراق قبل از انقلاب اوج گرفت تا اینکه دوکشور عهدنامه مرزی ۱۹۷۵ را در الجزایر امضاء کردند. تثبیت این معاهده از اولویت های ایران و بخشی از ثبات و امنیت و روابط دوستانه بین دوکشور می باشد.

9- Retrieved from <https://www.khabaronline.ir/news/720349/هشت-اولویت-سیاسی-ایران-در-روابط-ایران-با-عراق>

۶- عدم حضور و سلطه نظامی آمریکا برعراق:

ایران با حضور و سلطه نظامی آمریکا در کلیه کشورهای منطقه مخالف است و این مخالفت صرفاً به عراق محدود نمی شود. آمریکا بعد از تجاوز به عراق، حضور نظامی خودش را درعراق تثبیت کرده است که ایران همیشه مخالف بوده است. اما استمرار حضور ارتش آمریکا بعد از حذف داعش، موجب نگرانی ایران خواهد بود.

۷- روابط عمیق فرهنگی و مذهبی و مردمی:

ایرانی ها و عراقی ها قرن ها روابط نزدیک مردمی و مذهبی داشته اند. ده ها هزار تن از اتباع دو کشور با هم ازدواج کرده اند. شش بارگاه مقدس شیعیان درعراق است، حوزه نجف همیشه میزبان مراجع بزرگ شیعه بوده، لذا حفظ و تعمیق این روابط مهم است.

۸- همکاری جمعی دراز مدت درخلیج فارس:

حفظ روابط باثبات و جمعی درخلیج فارس بخش مهم از روابط همسایگان با عراق است. اینکه چگونه عراق بتواند روابط حسنه با ایران و عربستان و سایر همسایگان عرب حوزه خلیج فارس داشته باشد مهم است.

مسیرهای پروازی مستقیم یا غیر مستقیم فیما بین دو کشور ایران و عراق

شهرهای تهران - شیراز - اصفهان - مشهد	به بغداد
شهرهای تهران - اصفهان - مشهد	به نجف
شهرهای تهران - مشهد - شیراز	به اردبیل
شهرهای تهران - اصفهان - شیراز	به سلیمانیه
شهرهای تهران - مشهد	به بصره

از تهران به بغداد هر روز هفته ۲ پرواز برقرار است و مدت زمان این پرواز ۲ و نیم ساعت می باشد.

فهرست خطوط هوایی فعال در عراق

No.	Carrier	Internet Site
1	Iraqi	http://www.iq-airways.com
2	Emirates	http://www.emirates.com
3	Jordanian	http://www.rj.com/
4	Austrian	http://www.austrian.com/
5	Etihad	http://www.etihad.com
6	Qatarai	http://www.qatarairways.com
7	Iranian	http://www.iranair.com
8	Turkish	http://www.turkishairlines.com/
9	Lebanese	http://www.mea.com.lb
10	Egyptian	http://www.egyptair.com
11	Middle East	https://www.mea.com
12	Fly Dubai	https://www.flydubai.com
13	Fly Baghdad	http://www.flybaghdad.net

محصول گردشگری ایران برای عراق و بالعکس

بطور کلی سه محور اصلی و متنوع محصولات گردشگری ایران، شامل «زیارت»، «سیاحت» و «سلامت» را می توان برای عراق و گردشگران عراقی متصور بود. با امعان نظر به ظرفیت های قوی کشورمان در حوزه گردشگری، لزوم ایجاد تنوع محصولات گردشگری برای عراق باید مد نظر قرار گیرد. یکی از اصلی ترین جنبه های جذب عراقی ها به کشورمان در حوزه گردشگری سلامت است، اما وجود دلالت ها در این بازار موجب شده تا دست و پای بخش خصوصی در این حوزه بسته شود. دفاتر خدمات مسافرتی و گردشگری باید با همکاری شرکت ها و دفاتر عراقی برنامه و بسته سفر را تهیه و به گردشگران این حوزه ارائه کنند. برنامه ریزی، ساماندهی و ارائه ساز و کارهای مفید در کنار تبلیغات می تواند گوی سبقت را از کشورهای دیگر نظیر ترکیه ربوده و زمینه های ورود گردشگران بیشتری را از کشور عراقی به ایران مهیا نماید. براساس مجموعه اطلاعات سالنامه آمار گردشگری^{۱۰} سازمان جهانی جهانگردی ملل متحد (۲۰۲۰) تعداد گردشگران ورودی عراق به ایران در سال ۲۰۱۹ میلادی بالغ بر ۳/۱۰۳/۶۱۴ میلیون نفر بوده که رشد ۲۲/۹۰ درصدی را نسبت به سال گذشته میلادی داشته است. با توجه به غنای گسترده جاذبه های گردشگری مذهبی در عراق، موجب ایجاد و توسعه فعالیت های اقتصادی، تجاری و خدماتی برای آن کشور را فراهم آورده و کمک شایانی به تشکیل جوامع شهری جدید و توسعه پذیری آنها نموده است. در کنار مرکز مذهبی شیعی، عراق دارای تعداد زیادی از زیارتگاه ها و اماکن مذهبی مختص به جامعه یهودیان و مسیحیان نیز هست. از مراکز یهودیان می توان بازار هدایا و سوغات یهودی، آرامگاه ذوالکفل (حزقیال) که بین شهرهای نجف و بغداد واقع است، آرامگاه سه تن از پیامبران یهود به نام های: دانیال، حنین، و عزیز در قلعه ی کرکوک، معبد تورات در منطقه العشار از توابع بصره، و همچنین سایر جاذبه های گردشگری مذهبی و زیارتگاه های جامعه یهودیان را نام برد، که پیروان ادیان مربوطه از سراسر نقاط جهان برای زیارت آنها به عراق سفر می کنند. تعداد ۷۵ کلیسا در بغداد، ۳۰ کلیسا در نینوا، ۱۶ کلیسا در بصره، و ۱۳ کلیسا هم در دهوک قرار دارند. شکی نیست که کلیساهای دیگری نیز در سایر استان های عراق وجود دارد به جمع آنها اضافه می شود. در سال ۲۰۲۱ رهبر کاتولیک های جهان که برای سفری چهارروزه به عراق سفر کرد و یکی از مقصد های وی شهر اور زادگاه حضرت ابراهیم بود. مسیحیت پس از دین اسلام دومین دین بزرگ از نظر تعداد پیروان در عراق به شمار می رود و در قانون اساسی عراق نیز به رسمیت شناخته شده است. قانون اساسی عراق، چهارده فرقه مسیحی را به رسمیت شناخته است.^{۱۱}

10- Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.5555/unwtotfb0364012120152019202010>

11- Retrieved from <https://www.bayancenter.org/fa/wp-content/uploads/2018/10/87989897888.pdf>

لذا، اهمیت گردشگری مذهبی و زیارتی و نقش توسعه ای آن برای کشور عراق حائز اهمیت می باشد. براساس اطلاعات سالنامه سازمان جهانی جهانگردی بیشترین گردشگران ورودی به کشور عراق از جمهوری اسلامی ایران در حوزه گردشگری زیارتی و مذهبی می باشند. توجا به این نکته که بسیاری از اتباع عراقی تنها به شهرهای مرزی ایران می آیند، خرید می کنند و به کشورشان برمی گردند که این امر نیز می تواند در برنامه ریزی های آتی سودمند باشد.

عوامل تأثیر گذار در توسعه صنعت گردشگری عراق

صنعت گردشگری کشور عراق به خاطر عدم مدیریت، سطح کیفی متوسط امکانات و خدمات، سطح پایین صلاحیت کارکنان گردشگری و عدم وجود موسسات آموزشی برای ارتقاء آگاهی و آموزش گردشگری از سوی دولت مورد کم توجهی قرار گرفته است. عراق یکی از مهمترین کشورهای صادر کننده نفت است. بنابراین، درآمدهای نفتی بر کل فعالیت اقتصادی کشور مسلط است و در نتیجه به طور مستقیم یا غیرمستقیم سایر بخش های اقتصادی نسبتاً از اهمیت کمتری برخوردار است. گردشگری و فعالیت های مرتبط به آن نیز از سوی دولت عراق کمتر مورد توجه قرار می گیرد. همچنین عوامل دیگری همانند اقدامات تروریستی و بی ثباتی منطقه، جنگ و بحران های منطقه به توسعه نیافتگی صنعت گردشگری عراق دامن زده است. نتایج نشان داده، که وجود این عوامل هم نباید باعث گردد که سیاست گذاران اهمیت بخش گردشگری را در توسعه اقتصادی نادیده گیرند. ثبات سیاسی و حضور امنیت داخلی ملزومات اقتصاد و ملزومات توسعه را فراهم می کند بطوریکه برای رشد و توسعه بخش گردشگری نیز بسیار ضروری است. رژیم عراق تولید و سرمایه گذاری را در همه بخش ها تحت کنترل خود دارد. درآمد نفتی بیش از ۶۰ درصد تولید ناخالص داخلی آن کشور را تأمین می نماید. این کشور بیش از ۹۵ درصد از درآمدهای بودجه خود را از صادرات نفت تأمین می کند. پس همانطور که گفته شد، با توجه به اینکه عراق یکی از مهمترین کشورهای تولیدکننده نفت است، درآمد حاصله از صادرات نفت بر تمام فعالیت های اقتصادی تسلط دارد که این امر منجر به کاهش اهمیت نسبی سایر بخش ها و فعالیت های اقتصادی و عدم علاقه به گسترش بخش گردشگری شده است.^{۱۲}

12- Retrieved from

https://www.researchgate.net/publication/347888656_The_impact_of_Tourism_Sector_on_Iraqi_Economy

سیاست های دولت عراق برای توسعه صنعت گردشگری در یک دهه اخیر

عراق شرایط سختی را پشت سر گذاشته است، از جمله چندین جنگ، محاصره اقتصادی، بی ثباتی سیاسی و مسائل امنیتی. این شرایط تأثیرات منفی قابل توجهی بر بخش صادرات داشت. این تأثیر منفی را می توان به وضوح در بخش گردشگری مشاهده کرد که توزیع خطی رشد پایدار در بخش صادرات را نشان نمی دهد، بلکه در نوسان است. از سال ۲۰۰۶ به بعد که روند صادرات کشور بهتر شد، همچنین بخش خصوصی نیز در زمینه صادرات فعال تر شد. در کل صادرات عراق، صادرات گردشگری از ۰/۲۱ درصد در بازه زمانی (۲۰۰۵-۲۰۰۱) به ۴/۰۱ درصد در بازه زمانی (۲۰۱۳-۲۰۱۰) افزایش یافت. جدول ذیل نسبت صادرات گردشگری در عراق و نقش آن در توسعه بخش صادرات در کل و صادرات غیر نفتی را از سال ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۳ نشان می دهد، اطلاعات این جدول برگرفته از بانک جهانی، گزارش آماری وزارت گردشگری عراق و بانک مرکزی عراق می باشد:

Time period	Tourism exports (million USD)	Total Exports (million USD)	Non-oil exports (million USD)	Share of tourism export to total exports (%)	Share of tourism export to non-oil exports (%)
1980-1985	613.37	54212.60	13553.15	1.13	4.53
1986-1990	205.86	69484.98	17371.25	0.30	1.19
1991-1995	26.76	5385.13	1346.28	0.50	1.99
1996-2000	9.71	32117.51	8029.38	0.03	0.12
2001-2005	63.15	30247.55	7561.89	0.21	0.84
2006-2010	952.00	31882.14	7970.54	2.99	11.9
2011-2013	1558.00	38901.13	9725.28	4.01	16.00

سهم سرمایه گذاری های گردشگری، در کل سرمایه گذاری ها

بخش گردشگری عراق در ساختار اقتصادی کشور بخش مهمی تلقی نمی شود و به دلیل وابستگی این کشور به صادرات نفت، توجه لازم را از سوی دولت های قبلی جلب نکرده است. همانطور که در بخش قبلی به آن اشاره شد، پیامدهای جنگ ها، محاصره اقتصادی و وابستگی کشور به صادرات نفت عراق، بر بخش گردشگری و سایر فعالیت های اقتصادی این کشور تأثیر منفی گذاشته است. علاوه بر این، علیرغم آگاهی از اهمیت گردشگری به عنوان یک صنعت تأمین کننده ارز خارجی، دولت عراق تصمیمات درستی اتخاذ نمی کند و از بخش گردشگری برای افزایش سرمایه گذاری حمایت نمی نماید.

به عنوان مثال، حمایت های بسیار محدود و کمی از بخش خصوصی برای ساخت اقامتگاه های کوچک صورت گرفته که برابر با نیازهای کشور نمی باشد. دولت براساس وظایف رسمی خود، باید طرح ها و زمینه های مورد نیاز پروژه های گردشگری مورد شناسایی قرار داده و حمایت های لازم را برای کارآمدی بیشتر خدمات و محصولات گردشگری عراق در چارچوب قوانین سرمایه گذاری را تسهیل ببخشد. جدول ذیل مجموع سرمایه گذاری در کشور و سرمایه گذاری های در بخش گردشگری را برای سال های ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۳ نشان می دهد:

Time Period	Total investment (million USD)	Growth rate (%)	Tourism investment (million USD)	Growth rate (%)	Share of tourism in total investment (%)
1980-1985	42771.94	0.068	270.17	-14.20	0.63
1986-1990	28301.78	-33.83	418.53	54.91	1.48
1991-1995	8083.81	-71.44	350.00	-16.40	4.33
1996-2000	3669.45	-54.61	218.80	-37.50	5.96
2001-2005	15035.04	309.74	270.00	23.40	1.80
2006-2010	34659.45	130.52	597.80	121.40	1.72
2011-2013	42505.64	22.64	932.00	55.90	2.19

ساختار قانون گذاری و سیاستگذاری عراق در صنعت گردشگری

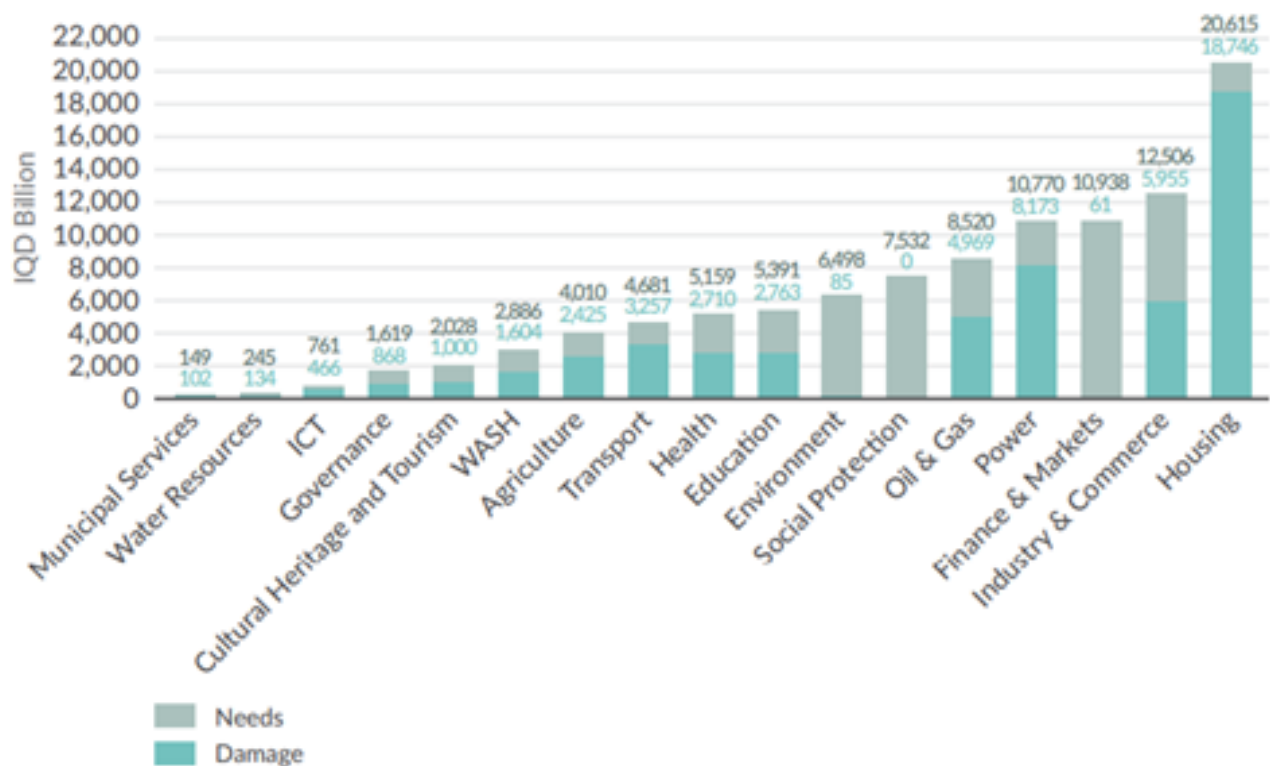
در بند ۴ ماده ۱۷ قانون سرمایه گذاری کشور عراق که در سال ۲۰۰۶ با تأیید شورای ریاست جمهوری و نمایندگان به تصویب رسیده است؛ "هتل ها، موسسات گردشگری، بیمارستان ها، موسسات بهداشتی، مراکز توانبخشی و پروژه های سازمان های آموزشی و علمی معافیت های اضافی از عوارض و مالیات واردات مبلمان، اثاثیه و ملزومات مورد نیاز برای تجدید و به روز شدن را حداقل هر چهار سال یکبار خواهند داشت، مشروط بر اینکه این ارقام در مدت ۳ سال از تاریخ تصویب کمیسیون در مورد لیست واردات و مقادیر آنها به عراق آورده شوند یا در پروژه ها مورد استفاده قرار گیرند و به شرطی که این ارقام برای مقاصد غیر از اهداف وارداتی استفاده نشوند."^{۱۳} در ارزیابی آسیب ها و نیازهای کشور عراق برای بازسازی و سرمایه گذاری^{۱۴} و مشخصاً در بخش گردشگری و میراث فرهنگی هزینه ای بالغ بر ۲ تریلیون دینار عراق برابر با ۱/۷ میلیارد دلار برآورد شده است.

13- Retrieved from <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-laws/laws/205/iraq-investment-law->

14- Retrieved from

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29438/123631.pdf?sequence>

Figure 2: Damage and Needs by Sector (in IQD billion)

نمودار آسیب ها و نیازها در بخش ها و حوزه های مختلف عراق

به طور کلی، در بخش گردشگری و میراث فرهنگی عراق رقمی بالغ بر یک تریلیون دینار عراق برابر با ۸۵۸ میلیون دلار به بناهای مذهبی، تاریخی و باستانی موزه ها، کتابخانه ها و هتل ها آسیب رسیده است. با توجه به ارزش جهانی میراث عراق، این بحران یک شرایط اضطراری را در سطح جهانی ایجاد نموده است. تخریب عمدی میراث فرهنگی جنایت جنگی تلقی (کنوانسیون ۱۹۵۴) می شود، زیرا از آن به عنوان یک استراتژی جنگی برای پاک کردن هویت فرهنگی استفاده می شود. باید در نظر داشت که در برخی موارد بازسازی بخش میراث فرهنگی با توجه به تخریب های وارد شده غیر ممکن است. با این حال، بازسازی بناهای مذهبی فرصت مهمی برای تحکیم روابط مجدد میان جوامع را ارائه داده و احساس هویت ملی را باز می گرداند. در مطالعات به عمل آمده پیشنهاد شده که در میان مدت، منابع گسترده تری از تقاضا باید برای حمایت از بخش خصوصی جهت بهبود و رشد حمل و نقل و تدارکات، غذا و تجارت کشاورزی و گردشگری مذهبی صورت پذیرد.

سند استراتژی جدید توسعه بخش خصوصی عراق^{۱۵}

سند استراتژی جدید توسعه بخش خصوصی عراق برای سال های ۲۰۱۴-۲۰۳۰ با هدف ایجاد رشد و اشتغال از طریق تنوع بخش خصوصی و ترویج سرمایه گذاری در شرکت های خرد، کوچک و متوسط (SME) از سوی دولت عراق با همکاری و حمایت آژانس توسعه سازمان ملل متحد (UNDP) تدوین و ابلاغ شده است. با توجه به نیاز کشور عراق به منابع درآمدی بیشتر و جلوگیری از تک محصولی بودن اقتصاد، ضرورت جایگزینی هایی برای حمایت از اقتصاد آن کشور در سند مزبور پیش بینی شده است که مسیر رشد پایدار بلند مدت و برگشت ناپذیری عراق در برابر شوک های برون زا به همراه خواهد آورد.

براساس تحقیقات به عمل آمده در کشور و در فصل سوم سند استراتژی توسعه بخش خصوصی ۲۰۱۴-۲۰۳۰ با عنوان بخش های هدف و مناطق موضوعی، صنعت گردشگری در کنار برخی از صنایع دیگر به عنوان یکی از اصلی ترین صنایع ظرفیت دار در حوزه فرصت های سرمایه گذاری مطرح شده است.

گردشگری در شاخه ی زیرساخت های نرم دسته بندی شده است. زیرساخت های نرم یعنی همه خدماتی که برای حفظ استانداردهای اقتصادی، بهداشتی، فرهنگی و اجتماعی افراد مورد نیاز است را گویند، در مقابل زیرساخت های سخت قرار دارد، زیرساخت های فیزیکی نظیر جاده ها، پل ها و غیره می باشند. در این سند، شناسایی فرصت های جذب سرمایه های خصوصی، خارجی و داخلی برای بخش های تولیدی پیشرو در کشاورزی، صنعت و گردشگری اقلیم کردستان عراق هدف گذاری شده است.^{۱۶}

15- Retrieved from <https://reliefweb.int/report/iraq/new-private-sector-development-strategy-put-iraq-path-long-term-sustainable-growt>

16- Retrieved from <http://cabinet.iq/uploads/pdf/2015-3/2.pdf>

استراتژی های سرمایه گذاری گردشگری عراق^{۱۷}

نقشه سرمایه گذاری کشور عراق برای سال های ۲۰۲۰-۲۰۲۱ توسط کمیسیون سرمایه گذاری ملی آن کشور (NIC) با هدف ارائه فهرست مفصلی از فرصت های سرمایه گذاری موجود در سطح استان ها و وزارتخانه های دولتی تدوین شده است. این نقشه در کنار راهنمای سرمایه گذاری در عراق^{۱۸} جزئیات بسیار مهم و حال و هوای سرمایه گذاری و اطلاعات مهم سفر و گردشگری در عراق را ارائه می نماید. آدرس وبسایت های کمیسیون های سرمایه گذاری استانی عراق در این نقشه مشخص شده است و با مراجعه به وبسایت هر استان فرصت های سرمایه گذاری، قوانین، فرم های مورد نظر، مشوق ها و تسهیلات و ... مربوطه برای سرمایه گذاران قابل دسترس می باشد:

Websites of Provincial Investment Commissions:

Commission	Website
Baghdad Investment Commission	http://www.baghdadic.gov.iq
Diyala Investment Commission	http://investdiyala.com
Saladin Investment Commission	http://investsalaaddin.org
Kirkuk Investment Commission	http://www.investkirkuk.com
Nineveh Investment Commission	http://www.mosulinvestment.org
Anbar Investment Commission	http://www.anbarinvest.net
Wasit Investment Commission	http://www.wasitic.gov.iq
Holy Karbala Investment Commission	http://www.krinves.com
Babylon Investment Commission	http://www.bic.gob.iq
Holy Najaf Investment Commission	http://www.investnajaf.net
Thi-Qar Investment Commission	http://www.thiqarinvest.gov.iq
Maysan Investment Commission	http://www.misic.com
Muthanna Investment Commission	http://www.misic.org
Diwaniya Investment Commission	http://www.investdiw
Basra Investment Commission	http://www.investbasrah.com

17- Presidency of Council of Ministers of Iraq, National Investment Commission. *Investment Map of Iraq 2020-2021*. Retrieved from <https://investpromo.gov.iq/wp-content/uploads/2021/02/Investment-Map-2020-2021-En.pdf> , www.nici.gov.iq

18- *Investor Guide to Iraq 2020-2021*. Retrieved from <https://investpromo.gov.iq/wp-content/uploads/2021/02/Investor-Guide-2020-2021-En.pdf>

در نقشه فوق، موضوع اهداف کلان اقتصادی براساس برنامه توسعه ملی عراق (۲۰۱۸ - ۲۰۲۲)^{۱۹} که از سوی وزارت برنامه ریزی عراق با هدف دستیابی به رشد نرخ پایداری اقتصادی عراق تدوین شده مجدداً بر موضوع گردشگری و آثار باستانی به عنوان دومین زیرشاخه فرهنگ، گردشگری و آثار باستانی برنامه مزبور به عنوان شاخص افزایش سهم و کمک گردشگری در تولید ناخالص ملی، حفظ میراث فرهنگی و تاریخی و احیای آثار باستانی و ارتقای نقش بخش خصوصی در سرمایه گذاری گردشگری تأکید شده است. در نقشه یادشده سایت ها و جاذبه های گردشگری عراق استان به استان مشخص شده، همچنین به موضوع سرمایه گذاری و موضوعات گردشگری در مناطق آزاد تجاری عراق نیز اشاره شده است. وبسایت رسمی بخش گردشگری عراق نیز به آدرس <http://www.tourism.gov.iq> معرفی شده است. اطلاعات جامعی از فرصت های سرمایه گذاری موجود از سوی وزارت صنایع و معادن عراق در قالب پروژه های سرمایه گذاری برای استان ها در حوزه مشارکت محصول و مدیریت و سرمایه گذاری مستقیم خارجی (FDI) در سند مربوطه اعلام شده که تولید و ساخت اتوبوس های توریستی متوسط و درون شهری در این جدول درج شده است. فرصت های بی شمار سرمایه گذاری موجود توسط استان ها متعاقباً در این بخش اعلام شده است. در حوزه گردشگری پروژه هایی تعریف شده و طی جداولی مشخص شده است. وزارت گردشگری و باستان شناسی عراق به عنوان حوزه مسئول فرصت های زیادی در استان های کشور را برای سرمایه گذاری ارائه نموده است که در جداول ذیل اطلاعات و جزئیات آنها مشخص شده است:

19- *Strategy for the Reduction of Poverty in Iraq 2018-2022*. Retrieved from https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/iraq_prs_summary_en_2018.pdf

Available Investment Opportunities in Tourism Sector

no	Project name	Allocated land/ dunum	Province
1	Military Canal project	Rusafa/ 231km	Baghdad
2	Grand dam site	364	Diyala
3	Babylon Hotel	12- 16 ulk	Babylon
4	Mousil Hotel land	20- 24 ulk	Nineveh
5	Nineveh Hotel	22- 18 ulk	Nineveh
6	Sawah Lake	60	Al-Muthana
7	Luna park	10	Al-Muthana
8	Najaf hotel land	19- 24 ulk	Najaf
9	Al Salam hotel land	11- 13 ulk	Najaf
10	Ain Tamr Spa	5-45 ulk	Karbala
11	Safwan motel	7-20ulk	Basrah
12	Al Nikhaib motel	1500m ²	Anbar

Available Investment Opportunities in Tourism Sector

In the Provinces

No.	Project	Location	Allocated Land/ dunam	Province
1	Hotel	Tikrit City Center	16	Saladin
2	Tourism project on the Tigris banks	Tikrit City Center	30	Saladin
3	Tourism City	Tikrit City Center	40	Saladin
4	Tourism location	Tikrit City Center	35	Saladin
5	Luna park	Tikrit City Center	48	Saladin
6	Luna park	Jalawlaa 111/15/34 Koshek	10	Diyala
7	Luna park	1334/ Al Uroba	8	Diyala
8	Luna park	23/899/27 Al Rakaa/ Al Muqdadya	26	Diyala
9	Tourist city	Aziziya 1/188/m19	5	Wasit
10	Casino & Rest	1/648 Aziziya	4	Wasit
11	Luna park	12/13 Al Hay	19	Wasit
12	Damlaj marshes	Between Wasit and Dewaniya	Wide areas	Wasit
13	Luna park and parks	11/918 Jassan	6	Wasit
14	Hotel	Trade center plot 27/13625		Holy Najaf
15	5 stars hotel	Plot 1 ml Najaf sea	25	Holy Najaf
16	Hotel and indoors pool	Al Salam Q.	11	Holy Najaf

وزارت ورزش و جوانان در حوزه مربوط به خود که مشترکاً در برخی از حوزه یا بخش گردشگری نیز در ارتباط است مواردی را پیشنهاد نموده است که عبارتند از سرمایه گذاری در بخش استخرهای شنا و بهره برداری از زمین های خالی برای ساخت هتل های گردشگری، بهشت عدن، سالن های چند منظوره و تأسیسات گردشگری، شهرهای ورزشی در شهر مقدس نجف، مراکز تفریحی و سرگرمی گردشگری (Tourism Resort) در استان دیاله و مراکز آبدرمانی و آبگرم در شهر مقدس کربلا می باشند.

توافقنامه های دوجانبه و چندجانبه عراق در حوزه سرمایه گذاری با سایر کشورها

در راهنمای سرمایه گذاری در عراق (Investor Guide to Iraq 2020-2021) مشخصاً ذکر شده که سرمایه گذاران خارجی که فیما بین کشورهای آنها با عراق تفاهمات دو یا چند جانبه گردشگری امضاء شده باشد از مزیت های اضافی و فواید بیشتری برخوردار خواهند بود و در ادامه این کشورها را فهرست نموده است:

تفاهم نامه های دوجانبه:

عراق قبلاً موافقت های سرمایه گذاری با کشورهای ایران، ژاپن، فرانسه، آلمان، بلاروس، ارمنستان، کویت و عربستان و آمریکا و ارائه مشوق های سرمایه گذاری امضاء کرده است. در حال حاضر نیز با کشورهای روسیه، چک، هلند و ایتالیا در حال مذاکره به منظور انعقاد تفاهم نامه سرمایه گذاری هستند. در برنامه ریزی های به عمل آمده مقرر است با کشورهای کانادا، چین، کره جنوبی، اتریش، اسلواکی، لهستان، اسپانیا، پرتغال، رومانی، لیتوانی، اندونزی، ویتنام، لبنان، عمان، امارات متحده عربی، مصر، بحرین، بوسنی و هرزگوین و مقدونیه مذاکراتی برای رسیدن به توافق داشته باشد.

موافقتنامه های چندجانبه که عراق به آنها ملحق شده

- ۱- موافقتنامه با آژانس تضمین سرمایه گذاری چندجانبه (MIGA)
- ۲- موافقتنامه با انجمن جهانی آژانس های تبلیغاتی سرمایه گذاری (WAIPA)
- ۳- موافقتنامه با مرکز بین المللی حل اختلاف سرمایه گذاری (ICSID)
- ۴- توافقنامه متحد برای سرمایه گذاری کلان در کشورهای عربی
- ۵- موافقتنامه ترویج، حمایت و ضمانت سرمایه گذاری فیمابین کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی (OIC)
- ۶- موافقتنامه با انجمن های عرب برای ضمانت سرمایه و صادرات اعتبار / ۱۹۷۴
- ۷- توافقنامه قاهره برای حل اختلافات سرمایه گذاری در کشورهای عربی در سال ۲۰۰۰
- ۸- توافقنامه عمان برای آربیتراژ تجاری / ۱۹۸۷
- ۹- الحاق به پیمان کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد شفافیت آربیتراژ سرمایه گذاری دولتی / ۲۰۱۴

موافقتنامه های چندجانبه که عراق به زودی آنها ملحق خواهد شد

- ۱- کنوانسیون تشخیص و اجرای احکام داوری (نیویورک ۱۹۵۴)

یادداشت تفاهم (MOU) همکاری های سرمایه گذاری

- ۱- یادداشت تفاهم با انجمن عرب برای تضمین سرمایه گذاری و صادرات اعتبار / کویت
- ۲- یادداشت تفاهم مرکز همکاری ژاپن (JCCME)
- ۳- یادداشت تفاهم با اداره کل سرمایه گذاری و مناطق آزاد مصر
- ۴- یادداشت تفاهم آژانس ترویج سرمایه گذاری تجاری و سرمایه گذاری کشور کره جنوبی (KOTRA)
- ۵- یادداشت تفاهم هیأت سرمایه گذاری یونان

امتیازات اعطایی به سرمایه گذاران خارجی

در راهنمای سرمایه گذاری در عراق (Investor Guide to Iraq 2020-2021) براساس قانون مصوب سرمایه گذاری کشور (۲۰۰۶) امتیازات اعطایی به سرمایه گذاران خارجی به شرح ذیل فهرست شده است:

- ۱- معافیت سرمایه، سود و درآمدهای ناشی از سرمایه گذاری از کلیه مالیات ها و عوارض در طول عمر پروژه شامل تأسیس و ساخت پروژه
- ۲- معافیت دستمزد کارگران خارجی از مالیات و اجازه انتقال درآمد آنها به خارج از عراق. در مورد کارگران عراقی نیز ۵۰ درصد دستمزد آنها از مالیات بر درآمد معاف است
- ۳- معافیت کالاها و مواد اولیه وارداتی و صادراتی از کلیه مالیات ها و هزینه ها، به استثنای کالاهای صادر شده به داخل کشور
- ۴- انتقال ارزهای خارجی در داخل و خارج و یا معامله با آنها در منطقه آزاد مشروط به هیچگونه محدودیت و شرایطی نیست
- ۵- سرمایه گذاران در مناطق آزاد مجاز به افتتاح حساب در برخی بانک ها هستند که از ارز دریافت شده از خارج تأمین می شود
- ۶- سرمایه گذاران با توجه به نیازهای پروژه از امتیاز گمرکی موقت برای ورود خودروهای خود برخوردار می شوند
- ۷- این حق به شما داده می شود که از سرمایه گذاری صرف نظر کنید و شریکی را اضافه یا حذف کنید

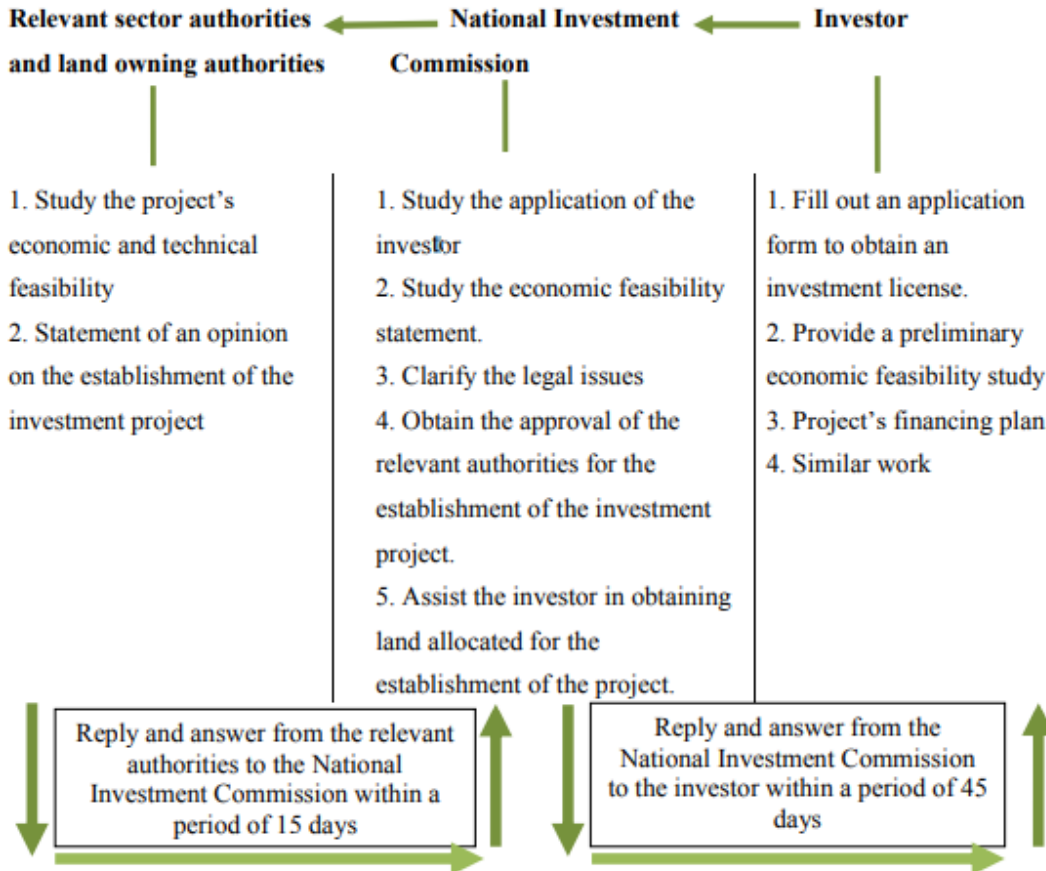
بخش بانک، بانکداری و موسسات مالی عراق

تقویت بخش بانکی و موسسات مالی در راهنمای سرمایه گذاری در عراق مورد توجه قرار گرفته و تمایل بانک های عراق برای رعایت اصول حاکمیت شرعی جهت همگام شدن با تحولات بین المللی و اعمال بهترین شیوه های بانکداری از طریق تحولات ساختاری، قانونی و نظارتی و اعمال آنها را مد نظر قرار داده است. بانکداری اسلامی نیز بخش دیگری است که در راهنمای سرمایه گذاری عراق بدان اشاره شده و شماری کلی سیاست های کشور در راستای توسعه و حمایت این صنعت پیش بینی و مشخص شده است. مشارکت در توسعه بازارهای مالی با هدف تقویت بخش بانکی و موسسات مالی در مدیریت نقدینگی بانکی در بانکداری اسلامی، تجاری و مشارکت در توسعه بازارهای مالی (بازار پولی در عراق)، ساختار متنوعی را برای اوراق بهادار خود با شرایط یکساله و کمتر ایجاد نموده است و آنها را از طریق مزایده طبق سیستم سپرده گذاری اوراق بهادار مرکزی ارائه می دهد.

فرآیند اعطای مجوزهای سرمایه گذاری

Procedures for granting investment licenses:

The One Stop Shop assists investors to obtain investment licenses through the procedures set forth in this illustrated chart: -

شرکت های بیمه عراق

طبق اعلام راهنمای سرمایه گذاری در عراق، تعداد ۳۴ شرکت بیمه در کشور فعال می باشند که از این تعداد، ۳ شرکت بیمه مربوط به بخش دولتی و مابقی بخش خصوصی هستند. مجموع دارایی های سه شرکت بیمه دولتی در حدود ۱۴۷/۷۲۷/۰۰۰ میلیون دینار عراقی می باشد که نسبت دارایی های هر شرکت به کل دارایی های این شرکت ها به طور غیر یکنواختی توزیع شده است. درصد سود شرکت های دولتی بیمه به نسبت کل دارایی ها به شرح ذیل می باشد:

- ۱- شرکت بیمه ملی ۶۷ درصد
- ۲- شرکت بیمه عمومی عراق ۱۳ درصد
- ۳- شرکت بیمه اتکایی عراق ۲ درصد، اگرچه شرکت بیمه اتکایی ۴۲ درصد دارایی های گروه شرکت های دولتی را دارد اما نرخ سود بنا به دلیل متعدد از جمله عدم وجود شعب بیمه ای پایین است.

برنامه توسعه ملی عراق (National Development Plan 2018-2022)

اهداف برنامه توسعه ملی عراق قبلی برای سال های ۲۰۱۷-۲۰۱۳، ایجاد یک اقتصاد مناسب و متنوع بر پایه صنایع انرژی، کشاورزی و گردشگری به عنوان بخش های توسعه ای بوده است. توسعه متوازن منشأ تغییر هویت اقتصادی عراق خواهد بود و می تواند آنرا از یک اقتصاد درآمدزا به یک اقتصاد تولیدی تبدیل نماید. برنامه توسعه ملی عراق همچنین تنوع در ساختار تولید غیر نفتی را به عنوان یک اصل حاکم بر گسیل منابع اقتصادی در این برنامه در نظر گرفته است. بر همین اساس، توسعه دستاوردهای بخش های مختلف اقتصادی برای تعیین عملکرد اقتصادی در طول دوره برنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد. چنانچه در بخش هوانوردی مدنی (غیرنظامی) این برنامه ذکر شده است، این بخش شامل دو هدف عمده در زمینه های غیر نظامی هوانوردی می باشد؛

- ۱- تقویت نقش حامل پرچم (Flag Carrier) - شرکت های حمل و نقل هوایی - در حوزه حمل و نقل هوایی
- ۲- تقویت و نقش بخش خصوصی. دستاوردهایی براساس این برنامه حاصل شده است که براساس اطلاعات برنامه فوق، افزایش تقاضا برای پروازهای داخلی و خارجی گردشگری و معرفی پروازهای گردشگری داخلی به اقلیم کردستان به جای حمل و نقل جاده ای بوده است.

در بخش فرهنگ، گردشگری و آثار باستانی سند فوق، بر فعالیت حیاتی این بخش تأکید شده و توسعه گردشگری را یکی از مهمترین منابع برای تنوع اقتصادی عراق برشمرده است. مهمترین شاخص های عملکرد توسعه گردشگری را در سال های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۶ به شرح ذیل فهرست شده است:

۱- تعداد گردشگران مذهبی به عراق از ۹۰۴/۷۰۰ نفر در سال ۲۰۱۴ به ۱/۰۵۲/۰۰۰ نفر در سال ۲۰۱۶ با نرخ رشد ۷/۸ درصد افزایش یافته که نمایانگر علاقه شدید به گردشگری مذهبی در عراق می باشد.

۲- تعداد گردشگران فرهنگی به عراق از ۲۷/۰۰۰ نفر در سال ۲۰۱۴ به ۷۸/۰۰۰ نفر در سال ۲۰۱۶ با نرخ رشد ۷۰ درصد افزایش یافته که درآمد حاصله از این بخش از ۲۱۸/۴۰۰/۰۰۰ میلیون دینار عراقی در سال ۲۰۱۴ به ۲۸۶/۶۰۰/۰۰۰ میلیون دینار عراقی بوده است و این نرخ رشد برای سال ۲۰۱۵ در حدود ۳۱/۲ درصد رشد می باشد.

۳- درآمد تجاری فعالیت های گردشگری از ۱۰/۴۰۰/۰۰۰ میلیون دینار عراقی در سال ۲۰۱۴ به ۱۷/۰۴۷/۰۰۰ میلیون دینار عراقی در سال ۲۰۱۶ رسید.

تغییرات بسیار کم در امکانات و تأسیسات و مقاصد گردشگری (جزایر و شهرهای توریستی) موجود بوده و تعداد آنها تا سال ۲۰۱۵ تغییر نیافته بود. در بخش اهداف و روندهای سیاست های اقتصاد کلان سند مزبور، بر تحقق ایجاد تحول از طریق اصلاح سیاست های اقتصادی و گسترش سرمایه گذاری خصوصی و سرمایه گذاری مستقیم خارجی در حوزه گردشگری در کنار سایر بخش های دیگر تأکید شده است. در این سند، گردشگری به همراه ۱۵ بخش دیگر، یکی از مهمترین بخش های اولویت دار برای توسعه بخش خصوصی، بخش های فرعی و شرکت های کوچک و متوسط (SME) هدف گذاری شده است:

Available SME opportunities by sector and subsectors based on NDP 2018-2022 priorities

Key targeted sectors	Targeted subsectors	Areas of focus for SMEs development based on evidence
Tourism	• All relevant subsectors	<ul style="list-style-type: none"> • Human resources • Service quality and certification • Promotion and advertisement • Strategic partnerships

در بخش اهداف کلی این سند، براساس راهبرد ملی عراق برای فقرزدایی^{۲۰} ۲۰۲۲-۲۰۱۸ (The Iraq National Strategy for Poverty) افزایش درآمد اقشار فقیر جامعه و بهبود سطح زندگی مردم و کاهش فقر در کشور سه استراتژی تعینی شده است:

۱- ایجاد فرصت هایی برای درآمد پایدار

۲- توانمندسازی و ایجاد سرمایه انسانی

۳- تأسیس یک شبکه ایمنی اجتماعی موثر

در بند ۴ از اهداف چهارم، از اهداف کلی فقرزدایی، بر ترویج گردشگری از طریق بومگردی در مناطق حفاظت شده و اطراف آنها تأکید شده است.

در بخش گردشگری از زیر شاخه گردشگری و آثار باستانی سند مزبور، طی تجزیه و تحلیل های انجام شده در حوزه گردشگری، فعالیت های گردشگری در جنبه های مطروحه در ذیل قابل انجام خواهد بود:

- دارایی ها و اموال هیأت گردشگری عراق مشتمل بر ۴۹ ساختمان و زمین است که برخی از آنها برای به حداکثر رساندن منابع مالی و تشویق بخش خصوصی برای سرمایه گذاری در این دارایی ها بکار گرفته شده است. تعداد قراردادهای سرمایه گذاری بین هیأت گردشگری و سرمایه گذاران بین سال های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۲ منعقد شده ۶ پروژه (هتل بین المللی نینوا، هتل موصل، فروشگاه های الوسفیه، هتل نجف، دریاچه جدیره، هتل الرشید) بود. در حالیکه، از سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۶ تعداد قراردادهای سرمایه گذاری ۴ پروژه (جزیره گردشگری بغداد، ساختمان فدرال حسابرسی عالی ، ساختمان بانک رشید ، زمین هتل کربلا) بود.
- مشارکت هیأت گردشگری عراق در شرکت های ترکیبی (مدیریت شده توسط هیئت مدیره و شرکت های سرمایه گذار): هیأت گردشگری، سایر بخش های دولتی و شرکت های خصوصی در هتل ها سهام دارند و به دو بخش تقسیم می شوند:
  - شرکت های بخش گردشگری ترکیبی که توسط شرکت های سرمایه گذاری اداره می شوند.
  - شرکت های بخش گردشگری ترکیبی که توسط هیأت مدیره اداره می شوند.

20- National Development Plan 2018-2022. Retrieved from https://www.iraq-jccme.jp/pdf/archives/nationaldevelopmentplan2018_2022.pdf , and <https://mop.gov.iq>

چالش های بخش گردشگری در عراق

در برنامه توسعه ملی عراق چالش های گردشگری کشور به شرح ذیل فهرست شده است:

- ۱- وضعیت ناپایدار امنیتی و سیاسی عراق
- ۲- زیرساخت های ضعیف کشور در مسیرها و جاده ها و خدمات در مناطق گردشگری و آثار باستانی
- ۳- محدودیت سرمایه گذاری خارجی و فقدان قانون سرمایه گذاری ویژه در بخش گردشگری
- ۴- تخطی و تجاوز شهروندان به اموال هیأت گردشگری عراق
- ۵- توانایی های کارکردی ضعیف انسانی در فعالیت های گردشگری جهت هماهنگی با تحولات سریع فناوری در حوزه هتل ها و گردشگری
- ۶- بازاریابی ضعیف و ترویج در بخش گردشگری
- ۷- مراحل پیچیده و بوروکراسی اداری در اعطای ویزای ورود به گردشگران و شرکت های سرمایه گذاری گردشگری خارجی که تمایل به سرمایه گذاری در بخش گردشگری دارند

افزایش سهم تولید ناخالص داخلی گردشگری (GDP) و بهبود مشارکت بخش خصوصی در سرمایه گذاری گردشگری

ابزارهای دستیابی به افزایش سهم تولید ناخالص داخلی گردشگری در برنامه توسعه ملی عراق به شرح ذیل می باشد:

- ۱- افزایش تعداد بازدیدکنندگان از اماکن مذهبی، آثار باستانی و سایت های طبیعی
- ۲- افزایش منابع گردشگری (آماده سازی امکانات و تأسیسات گردشگری)
- ۳- بهبود خدمات گردشگری

ابزارهای دستیابی به بهبود مشارکت بخش خصوصی در سرمایه گذاری گردشگری به شرح ذیل می باشد:

- ۱- تشویق سرمایه گذاری خصوصی در گردشگری
- ۲- تسهیل مشوق های مالی برای سرمایه گذاری خصوصی در فعالیت های گردشگری و باستان شناسی
- ۳- بهبود زیرساخت های سایت ها و بناهای تاریخی

با توجه به مدیریت ضعیف شهری و عدم معرفی مدیریت مدرن شهری از منظر فناوری مدرن، طرح های جامع و جایگزین، در سند توسعه ملی عراق فعال سازی مدیریت و برنامه ریزی شهری در استان های کشور مورد تأکید قرار گرفته است. گردشگری یکی از شاخص های توسعه بالقوه مرکز شهری در هر استان قلمداد شده است.

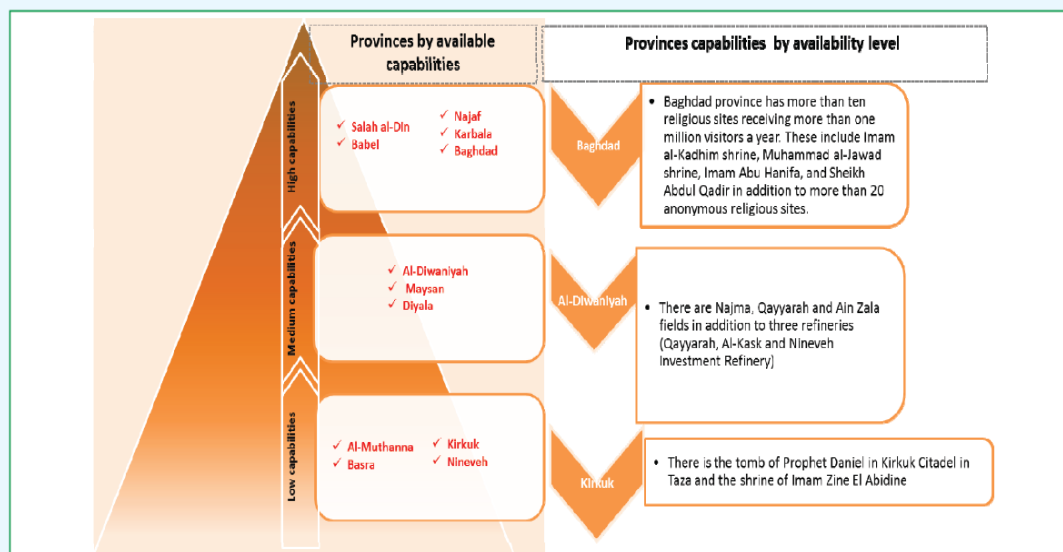
اولویت های توسعه در برنامه توسعه ملی عراق

اولویت های توسعه بر اساس نیازها و الزامات و ابزار تحقق آن به شرح ذیل می باشد:

در استان هایی که فعالیت های تروریستی در آنجا وجود ندارد یا کمتر است پیشنهاد شده است که فعالیت های گردشگری و سرمایه گذاری از منابع موجود در استان های عراق از طریق سرمایه گذاری در میراث و مناطق تاریخی با ایجاد دهکده های گردشگری حفاظت شده، کازینوها و رستوران ها برای استفاده در تعطیلات، سفرها و رویدادهای اجتماعی فعال گردد. استفاده از ذخایر طبیعی نظیر تالاب (اهوار) که در فهرست میراث جهانی ثبت شده با هدف ایجاد یک جاذبه گردشگری سطح اول برای ترغیب گردشگران داخلی و خارجی

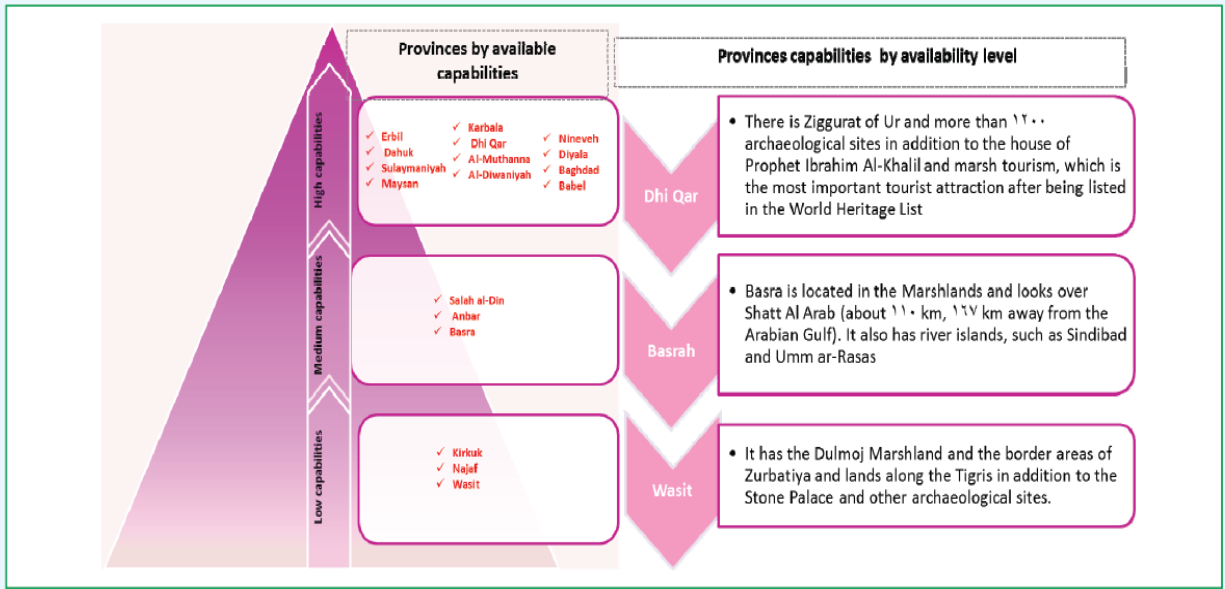
مزایای مقایسه ای و پتانسیل توسعه استانها در گردشگری مذهبی

4- Comparative advantages and development potential of provinces in religious tourism

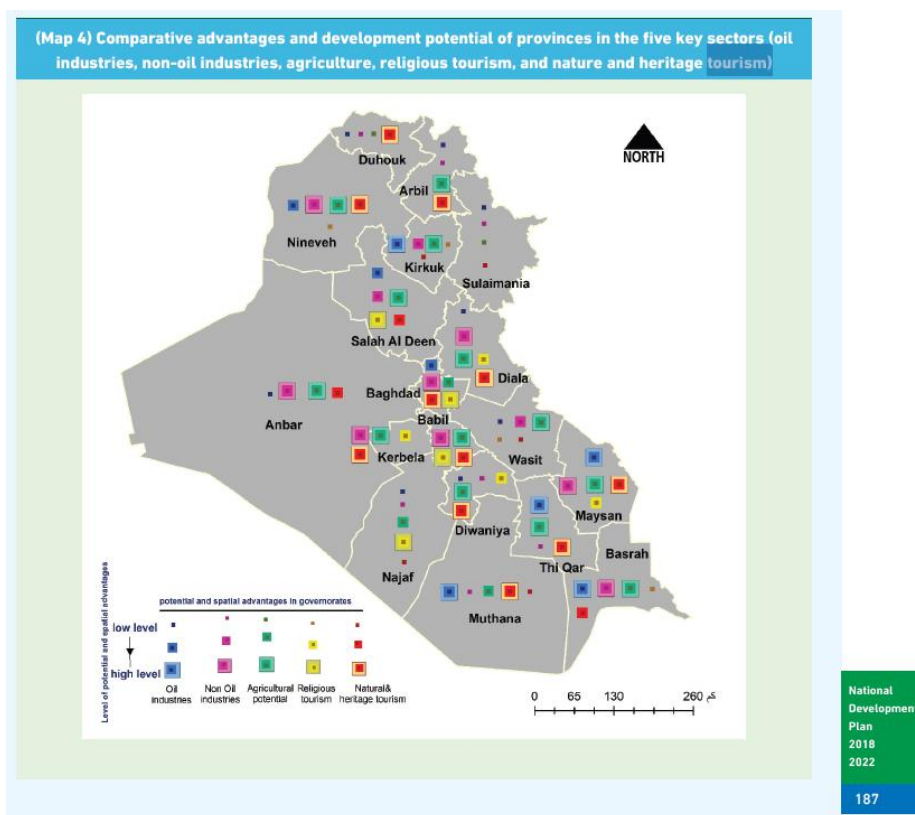

مزایای مقایسه ای و پتانسیل توسعه استانها در گردشگری طبیعی و میراثی

5- Comparative advantages and development potential of provinces in nature and heritage tourism

مزایای مقایسه ای و پتانسیل توسعه استانها در گردشگری مذهبی، طبیعی و میراثی در ۵ بخش کلیدی

* مناطق ظرفیت دار در حوزه گردشگری با رنگ نارنجی مشخص شده است.

تأثیر گردشگری بر اقتصاد عراق

تحقیقات نشان داده، درآمد گردشگری به طور مستقیم و غیر مستقیم بر هر کشور تأثیر می گذارد. اقتصاد و گردشگری یکی از اجزای اصلی در تولید ناخالص داخلی و یک فعالیت اقتصادی مهم برای بسیاری از کشورها می باشد، به ویژه زمانی که جریان گردش ارز خارجی در یک کشور را در نظر بگیریم. در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، توجه زیادی به نقش گردشگری در اقتصاد ملی و ارتقای فعالیت های گردشگری در مناطق مختلف شده است. بر اساس مطالعات سازمان جهانی گردشگری (WTO)، صنعت گردشگری کلیدی توسعه در بسیاری از کشورها بوده و عامل تأثیرگذار در تنوع اقتصادی آنها می باشد. فعالیت های گردشگری از درآمدهای دولت، ایجاد شغل، تراز تجاری، تنوع فرهنگی، توسعه زیرساخت ها و افزایش رشد تولید ناخالص داخلی

GDP) حمایت می کند. با این حال، تحقیقات نشان داده که آثار سرمایه گذاری گردشگری بر تولید ناخالص داخلی بیشتر از درآمد گردشگری است.^{۲۱}

عراق با به حداکثر رساندن فرصت های گردشگری برای توسعه اقتصادی، رتبه دوم را در رتبه بندی عملکرد شورای جهانی سفر و گردشگری کسب کرده و سرعت رشد صنعت گردشگری در این کشور به دلیل روند ثبات رو به رشد آن کشور رو به افزایش است.^{۲۲}

بنابر اطلاعات و گزارشات شورای جهانی سفر و گردشگری (WTTC)، سهم گردشگری در تولید ناخالص داخلی عراق در سال ۲۰۲۰ در حدود ۳/۳ درصد بوده که این سهم در سال ۲۰۱۹، حدوداً ۶ درصد اعلام شده است.^{۲۳}

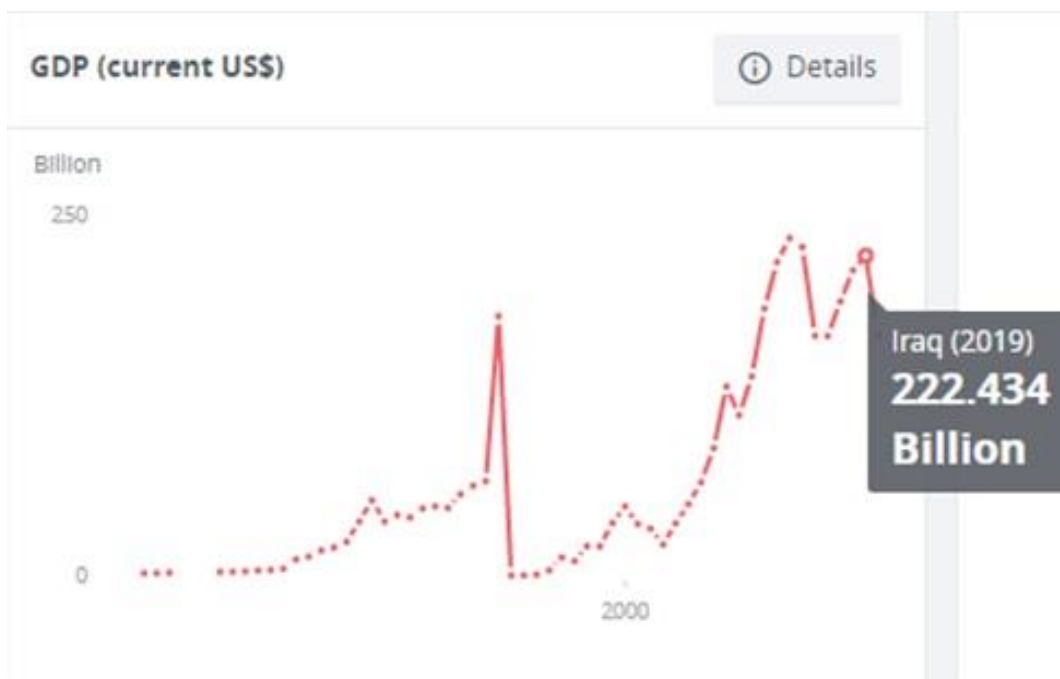
همچنین، بر اساس گزارش بانک جهانی در سال ۲۰۱۹ تولید ناخالص ملی عراق حدوداً رقمی بالغ بر ۲۲۳ میلیارد دلار اعلام شده است.^{۲۴}

21- Retrieved from <https://www.iasj.net/iasj/download/32a29ad8e493a282>

22- Retrieved from <https://www.fdiintelligence.com/article/73524>

23- Retrieved from <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>

24- Retrieved from <https://data.worldbank.org/country/iraq?view=chart>

در نمودار ذیل، نرخ رشد واقعی تولید ناخالص داخلی عراق به صورت سالیانه (۱۹۹۰ - ۲۰۲۰) مطابق با تورم و به صورت درصدی نشان داده می شود. نرخ رشد سال به سال (Annual) بوده و ترکیب نشده است.^{۲۵}

Definition of GDP - real growth rate: This entry gives GDP growth on an annual basis adjusted for inflation and expressed as a percent. The growth rates are year-over-year, and not compounded.

25- Retrieved from <https://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=66&c=iz&l=en>

طبق گزارش سال ۲۰۲۱ کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل متحد -آنکتاد- (UNCTD)^{۲۶}، کشور عراق در کنار چند کشور دیگر جزء کشورهایی است که ساماندهی های موثری برای سرمایه گذاری مستقیم خارجی (FDI) انجام داده، یعنی از طریق ایجاد و راه اندازی پلتفرم های آنلاین زمینه های کمک به سرمایه گذاران جهت ثبت و تأسیس شرکت ها را با کارایی بیشتر فراهم نموده است. در گزارش مربوطه آمار مرتبط با جریان و گردش سرمایه گذاری مستقیم خارجی در عراق برای سال های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰ به شرح نمودار ذیل بر اساس سهام داخلی و خارجی نمایش داده می شود:

Annex table 1. FDI flows, by region and economy, 2015–2020 (Continued)

Region/economy	FDI inflows						FDI outflows					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Iraq	- 7 574	- 6 256	- 5 032	- 4 885	- 3 076	- 2 896	148	304	78	188	194	149

Annex table 2. FDI stock, by region and economy, 2000, 2010 and 2020 (continued)

Region/economy	FDI inward stock			FDI outward stock		
	2000	2010	2020	2000	2010	2020
Iraq	- 48	7 965	..	..	632	3 017

سازمان دولتی بین المللی همکاری و توسعه اقتصادی^{۲۷} (OECD) و کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا^{۲۸} (MENA)

OECD سازمانی است دولتی بین المللی، دارای ۳۷ عضو، که اعضای آن متعهد به اصول دموکراسی و اقتصاد آزاد هستند، هر کدام از این اعضا نماینده ای در شورای حکام سازمان دارد. این سازمان به تعبیری عمده ترین سازمان بین المللی تصمیم گیرنده اقتصادی است. مقر اصلی این سازمان در شهر پاریس است. این سازمان در سال ۱۹۴۸ میلادی تحت عنوان سازمان همکاری اقتصادی اروپا تأسیس شد.

26- Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf

27- Retrieved from https://fa.wikipedia.org/wiki/سازمان_همکاری_و_توسعه_اقتصادی

28- Retrieved from [https://fa.wikipedia.org/wiki/منا_\(اصطلاح\)](https://fa.wikipedia.org/wiki/منا_(اصطلاح))

یکی از سازمان هایی است که در تهیه استانداردهای بین المللی در راستای تقویت چارچوب کلی بانکی و موسسات مالی عراق برای مدیریت هوشمند کمک کرده است. همچنین کمیسیون ملی سرمایه گذاری عراق با همکاری سازمان^{۲۹} OECD و منطقه MENA برنامه هایی راهبردی را برای سرمایه گذاری در مناطق آزاد عراق انجام داده است. برنامه سرمایه گذاری MENA-OECD به دنبال بسیج سرمایه گذاری-خارجی، منطقه ای و داخلی- به عنوان نیروی محرکه رشد، ثبات و رفاه در سراسر منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (MENA) است. این برنامه بخشی از ابتکار MENA-OECD در زمینه مدیریت و سرمایه گذاری برای توسعه (www.oecd.org/mena) است. برنامه سرمایه گذاری^{۳۰} MENA-OECD مجموعه ای از مطالعات عملی خوب را در زمینه توسعه مناطق سرمایه گذاری با تمرکز بر ICT و گردشگری می باشد. در اعلامیه نهایی و برنامه اقدام چهارمین نشست گروه کاری کشورهای منا با OECD در مورد سرمایه گذاری در عراق ظرفیت های توسعه گردشگری بویژه مقاصد گردشگری مذهبی و میراثی و توجه دولت ها به امر گردشگری عراق مورد تأکید قرار گرفته است.

برنامه راهبردی گردشگری برای اقلیم کردستان^{۳۱}

از آنجا که اقلیم کردستان عراق یکی از مقاصد گردشگری منحصر به فرد در خاورمیانه است و دارای جاذبه های زیادی است، انتظار می رود که رشد کمی و کیفی گردشگری خود را به میزان قابل توجهی تحقق بخشد. دولت اقلیم کردستان تعهد واقعی خود را برای توسعه بخش گردشگری اعلام کرده است. هیأت عمومی گردشگری کردستان (The

GBT- General Board of Tourism) و قصد دارد برنامه های فنی خاص را با استفاده از تجزیه و تحلیل دقیق داده های جاری و اجرایی حرفه ای برای نیازهای آینده گردشگری برای توسعه بکار ببرد. چشم انداز آینده گردشگری چشم انداز آینده گردشگری کردستان بر تبدیل آن به یک مقصد برجسته گردشگری جهانی تا سال ۲۰۲۵ متمرکز است.

29- Retrieved from <https://www.oecd.org/mena/competitiveness/41052223.pdf>

30- Retrieved from https://www.oecd.org/mena/competitiveness/IZWGDDeclaration_Amman112012.pdf

31- Retrieved from

http://bot.gov.krd/sites/default/files/Documents/TOURISM%20STRATEGIC%20PLAN_compressed.pdf

در این راستا، هیأت عمومی گردشگری کردستان مشاوران بین المللی را برای تولید طرح جامع گردشگری راهبردی مامور کرده است و مقرر است توسعه گردشگری را تا سال ۲۰۲۵ هدایت نماید. برنامه راهبردی گردشگری اقلیم کردستان (طرح جامع گردشگری کردستان عراق) ابتکار دولت اقلیم کردستان - وزارت شهرداری ها و گردشگری است. این محصول توسط گروه های مشورتی لبنان و اتریش TEAM International و KOHL & Partner تحت نظارت هیئت عمومی گردشگری تهیه شده است. دولت اقلیم کردستان (KRG - The Kurdistan Regional Government) گردشگری را به عنوان یک اولویت در کنار سایر بخش های صنعتی و کشاورزی می داند و اهمیت والایی برای توسعه گردشگری در کردستان قائل شده است. راه اندازی برنامه راهبردی گردشگری و توسعه اهداف برنامه ها، با تجزیه و تحلیل جامعی از وضعیت فعلی گردشگری در کردستان آغاز شد. این امر شامل تجزیه و تحلیل PESTEL (عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فناوری اطلاعات، محیط زیست و حقوقی)، مصاحبه ها و نظرسنجی های میدانی برای دستیابی به درک جامع از محیط های اقتصادی، اجتماعی و سرمایه گذاری که منطقه در آن فعالیت می کند به دست آورد.

چارت عناصر برنامه استراتژیک برنامه راهبردی گردشگری اقلیم کردستان عراق

عامل رقابت پذیری منطقه کردستان در مقایسه با کشورهای همسایه با ویژگی های مشابه

انتظار می رود که این مطالب مندرج در شکل زیر همراه با توسعه بخش های گردشگری و خدمات کردستان افزایش یابد. موفقیت برنامه های آینده اقلیم کردستان باعث جذب بیشتر بازدیدکنندگان از کشورهای همسایه خواهد شد.

Comparison with Neighboring Countries with Similar Characteristics

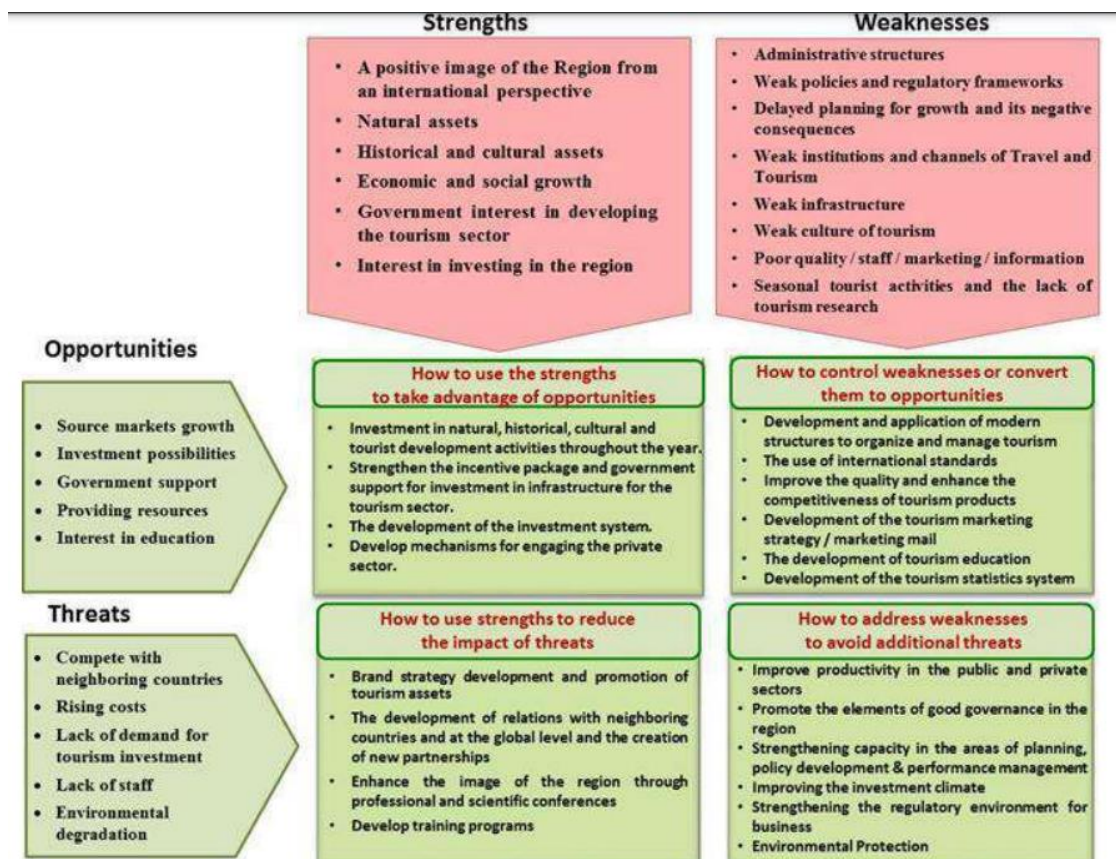
Types of Tourism	Kurdistan	Turkey	Jordan	Iran
Environmental tourism	✓	✓	✓	✓
Water tourism	✓	✓	✓	✓
Leisure tourism	✓	✓	✓	-
Business and Conference tourism	✓	✓	✓	-
Religious tourism	✓	✓	-	✓
Culture tourism	✓	✓	✓	✓
Adventure tourism	✓	✓	-	-
Med-cure Tourism	-	✓	✓	-
	Kurdistan	Turkey	Jordan	Iran
Number of tourists (2011)	**1,700,000	*34,038,000	*3,975,000	*3,354,000
Estimated time for Visa Process	2 - 3 weeks in general and citizens of some countries are exempt from the visa	One work day	3-5 work days	1-2 weeks
Stability and security	Stability and security	Stable and secure in the whole of Turkey (but the southeastern section is unstable and unsafe and there are no developed resources or tourist sites)	Stability and security	Stable and security (but Iran is suffering from international sanctions, isolation affected all economic sectors including tourism)
Electronic tourism	-	Available	Available	-
Rankings of the World Economic Forum for Tourism 2013	-	46	60	98
Arrangement in the price competitiveness of tourism	-	112	76	-
* World Bank Data 2011.				
** GBOTR – Kurdistan Region				

براساس طرح جامع گردشگری اقلیم کردستان، متغیرهایی که از توسعه گردشگری حمایت می کنند و به آنها در دستیابی به رقابت پذیری کمک می کنند به شرح جدول ذیل می باشد:

Heritage and Culture	Quality of Services	Quality of Life	Values	Tourism
- Natural beauty	- Skilled work force	- Comfort and well-being of residence	- Political Freedom	- Value v. Cost
- History & Heritage	- Advanced Technology	- Education System	- Tolerance	- Resorts and Accommodation
- Art and Cultural	- Investment Climate	- Health Care System	- Stable legislative environment	- Sites and Attraction
- Authenticity	- Regulatory Environment	- Standard of Living	- Freedom of Expression	- Food
		- Safety & Security	- Eco-friendly	- All Tourism offerings and services

تجزیه و تحلیل SWOT در حوزه چهار پارادایم اصلی به منظور ایجاد یک چارچوب استراتژیک

برنامه تجزیه و تحلیلی SWOT که برنامه ای است مرکب از تحلیل و تجزیه نقاط ضعف و قوت، فرصت ها و تهدیدات، در برنامه فوق برای اقلیم کردستان عراق به شرح شکل ذیل صورت گرفته است:

سیاست ها و اهداف گردشگری توسعه گردشگری در منطقه کردستان عراق

- ۱- توسعه ساختار نهادهای گردشگری در اقلیم کردستان و مدیریت فعال رشد گردشگری
- ۲- ایجاد جاذبه های گردشگری جدید به عنوان مقاصد گردشگری و توسعه امکانات و بسته های گردشگری با هدف بازارهای جدید و گسترش محصول فصل تابستان و تأکید بر میراث تاریخی فرهنگی شهرها
- ۳- بهبود کیفیت امکانات، تأسیسات و خدمات گردشگری در اقلیم کردستان
- ۴- بهبود تصویر اقلیم کردستان از طریق ایجاد بازاریابی گردشگری قوی و کمپین های ترویجی و تبلیغاتی
- ۵- راه اندازی یک برنامه ملی و بین المللی برای بازاریابی گردشگری با هدف برجسته کردن مزیت رقابتی اقلیم کردستان در سطح جهانی و ارتقای کمک مالی برای مشارکت نهادها و موسسات گردشگری خصوصی
- ۶- بهبود آموزش و تحصیلات گردشگری جهت افزایش تعداد افراد واجد شرایط
- ۷- ایجاد چارچوب و الزامات مورد نیاز به منظور تأمین ضروریات توسعه گردشگری و تخصیص منابع مالی دولتی جهت حمایت حرفه ای از توسعه گردشگری مدرن
- ۸- اتخاذ روش های برنامه ریزی و توسعه پایدار در بخش گردشگری
- ۹- ایجاد توسعه زیرساختی اقلیم کردستان با در نظر گرفتن اولویت ها الزامات لازم برای توسعه بخش گردشگری
- ۱۰- تدوین و بروزرسانی قوانین و مقررات گردشگری

۱۰ محور مهم استراتژیک برای توسعه بخش گردشگری اقلیم کردستان عراق

- ۱- توسعه ساختار اداری گردشگری به منظور مدیریت توسعه گردشگری پایدار
- ۲- توسعه سایت ها و محصولات گردشگری
- ۳- بهبود کیفیت در بخش گردشگری و رقابت پذیری آن
- ۴- توسعه استراتژی برند گردشگری
- ۵- آماده سازی استراتژی بازاریابی گردشگری
- ۶- توسعه آموزش گردشگری
- ۷- نقش دولت در توسعه و حمایت از بخش گردشگری
- ۸- اثرات زیست محیطی و مدیریت پسماند
- ۹- توسعه زیرساخت ها
- ۱۰- توسعه و مدرن سازی قوانین و آئین نامه های گردشگری

چشم انداز ۲۰۲۵ گردشگری و نقشه راهبردی توسعه گردشگری در اقلیم کردستان عراق

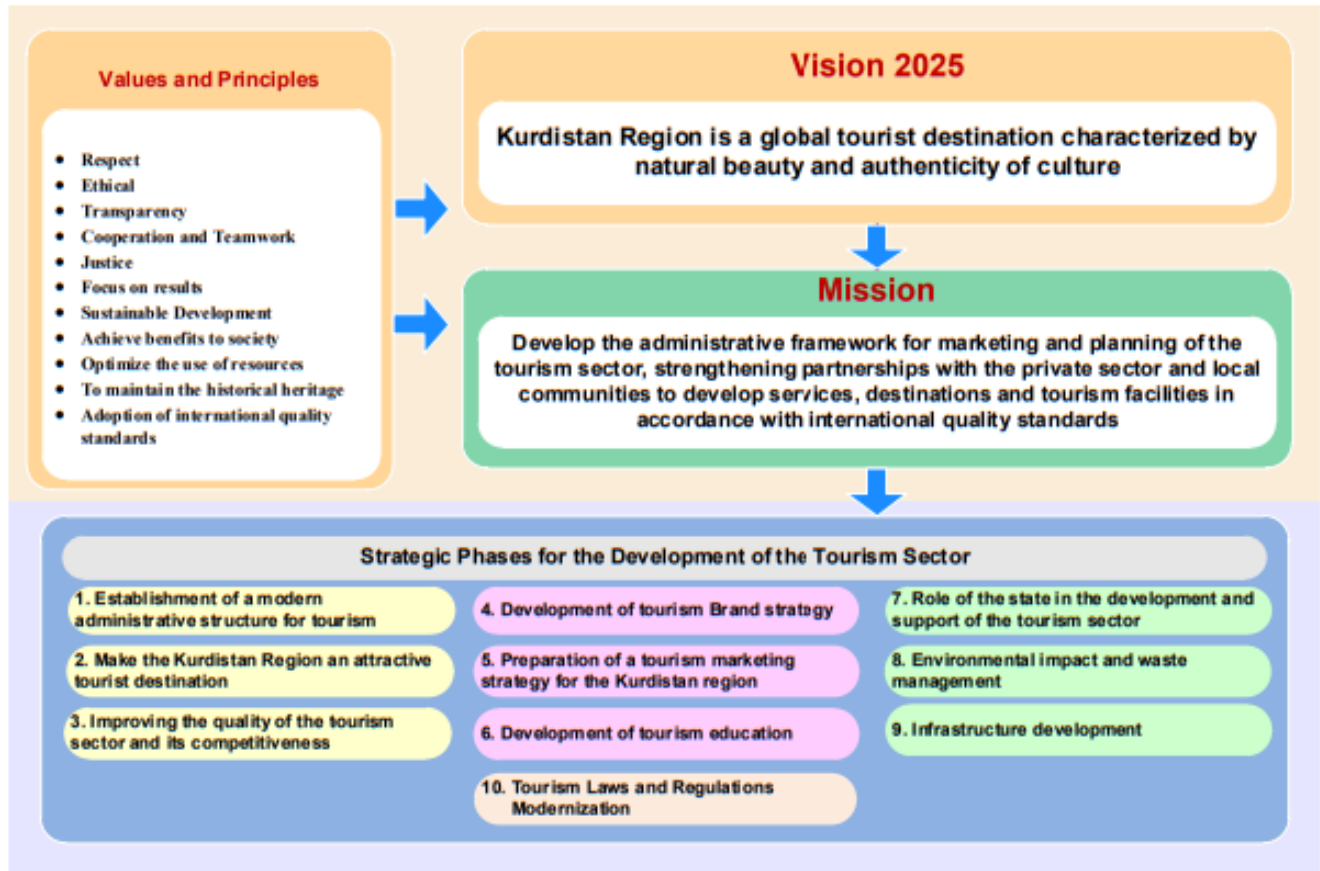

Figure (6): Map of the Tourism Development Strategy in the Kurdistan Region

ساختار سازمانی جدید برای هیئت عمومی گردشگری اقلیم کردستان عراق

For Kurdistan Region (Iraq), further study to be needed based on the Tourism Strategic Plan.

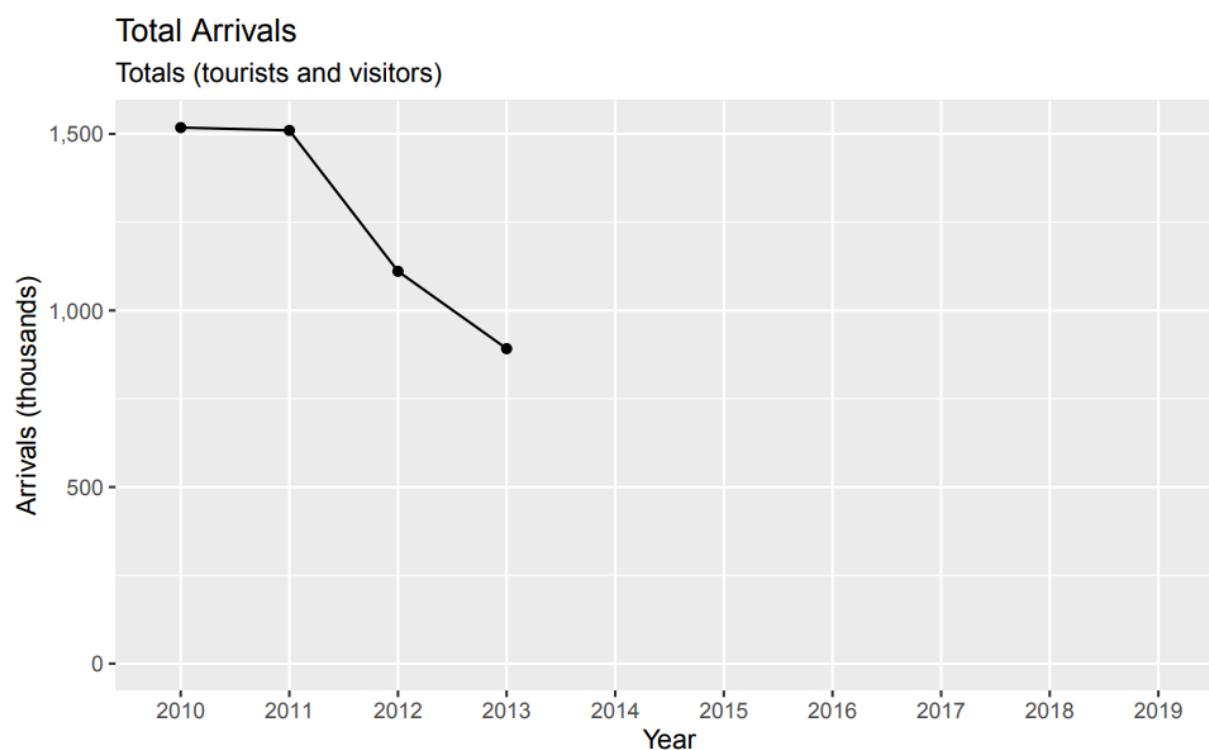
Eghbali, Hamid

تعداد گردشگران ورودی^{۳۲}

تعداد گردشگران ورودی به عراق به تفکیک سال				
۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۲۰
Not Available	N/A	N/A	N/A	N/A

نمودار روند رشد گردشگران ورودی به عراق^{۳۳}

INBOUND TOURISM

براساس گزارش شاخص های اصلی (Basic Indicators) سازمان جهانی جهانگردی ملل متحد UNWTO، درآمد گردشگری عراق از گردشگران خارجی رقمی بالغ بر ۲/۴۲۳/۰۰۰/۰۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۶ بوده و اطلاعات سال های بعد از آن در دسترس نیست.

32- Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.5555/unwtotfb0368010020122016201801>

33- Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.5555/unwtotfb0368010020122016201801>

تعداد گردشگران خروجی^{۳۴}

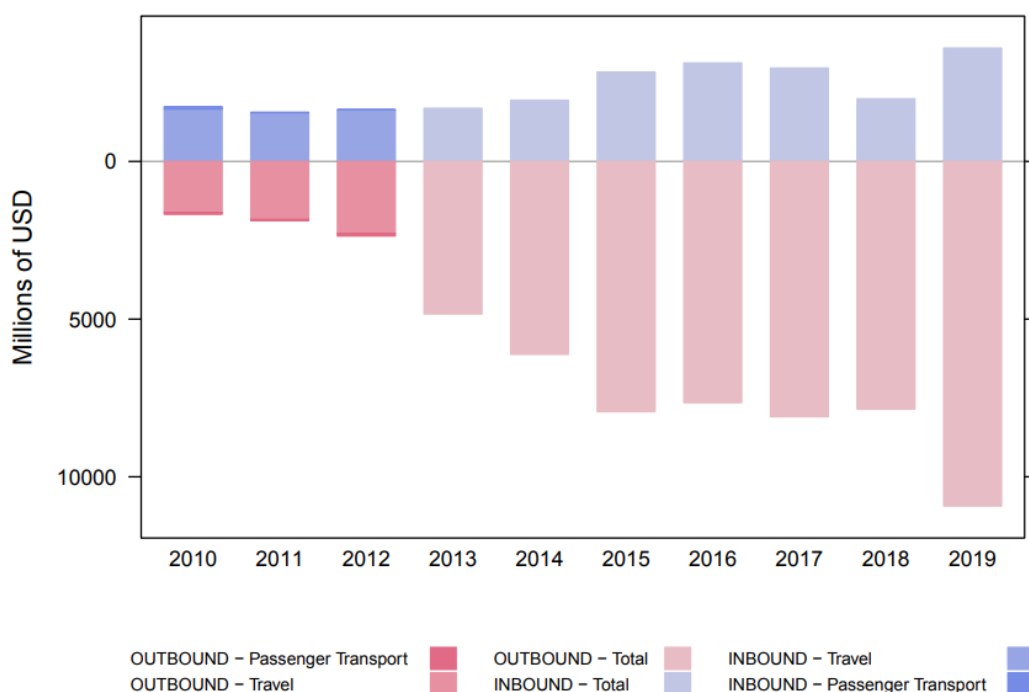
تعداد گردشگران خروجی از عراق به تفکیک سال				
۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۲۰
Not Available	N/A	N/A	N/A	N/A

براساس آمار و اطلاعات حاصله از سازمان جهانی جهانگردی ملل متحد بیشترین گردشگران خروجی عراق با تعداد ۲/۵۲۵/۲۹۱ میلیون نفر به مقصد جمهوری اسلامی ایران در سال ۲۰۱۸ بوده و کشور ترکیه در رتبه بعدی با تعداد ۱/۱۷۲/۵۸۸ میلیون نفر می باشد. در گزارشات موجود، آمار مربوط به سال های بعد از ۲۰۱۸ موجود نمی باشد.

نمودار و میزان هزینه کرد گردشگری خروجی^{۳۵}

EXPENDITURE

Total Expenditure: Travel and Passenger Transport

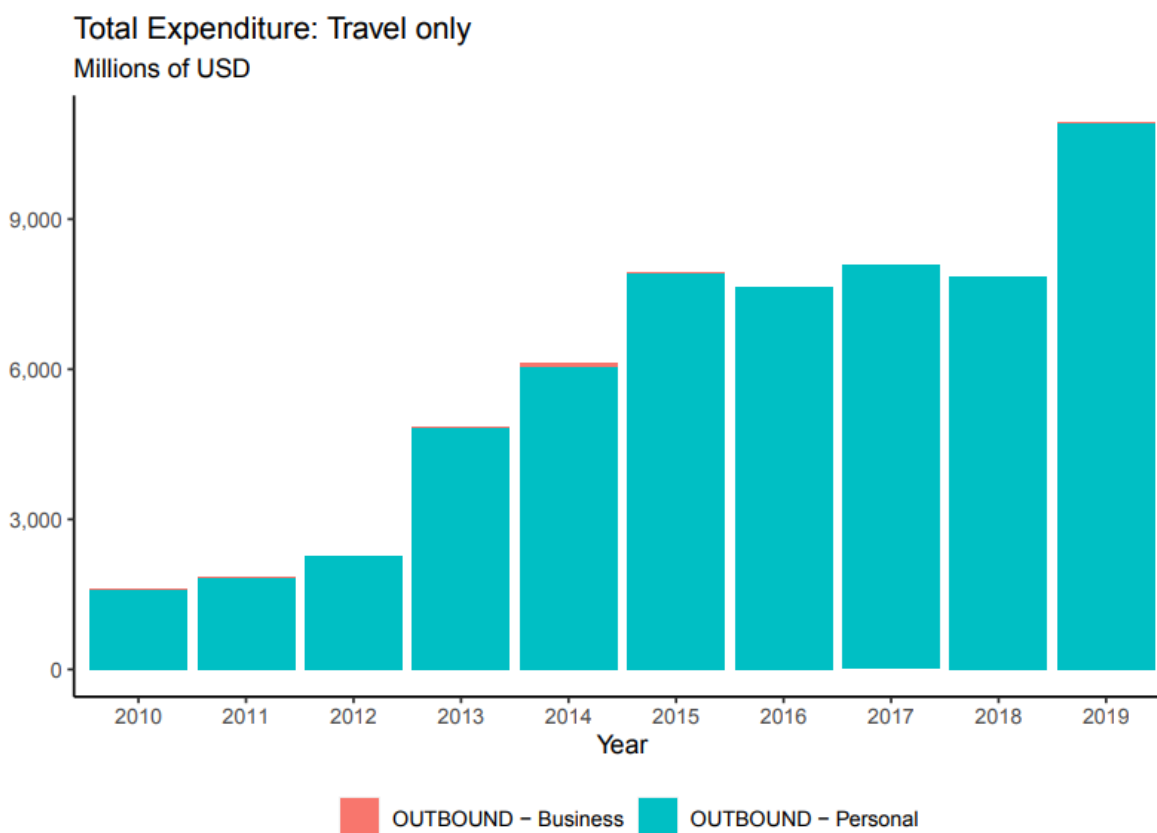

34- Retrieved from <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-10/iraq.pdf>

35- Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/suppl/10.5555/unwtotfb0368250119952019202009>

کشور عراق در بخش هزینه کرد بین المللی^{۳۶} (International Tourism Expenditure) کتابچه Barometer در سال های ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ در رتبه ۳۹ جهان قرار گرفته و هزینه کرد گردشگران خروجی عراقی در سایر کشورها به ترتیب ۷/۹۰۰/۰۰۰/۰۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۸ و برای سال ۲۰۱۹ این رقم^{۳۷} به ۱۰/۹۲۵/۰۰۰/۰۰۰ میلیارد دلار رسیده است. مقایسه سال ۲۰۱۸ با یکسال قبل (۲۰۱۷) نشان دهنده روند کاهشی بوده است (۸/۱ میلیارد دلار).

نمودار هزینه کرد گردشگران خروجی عراق

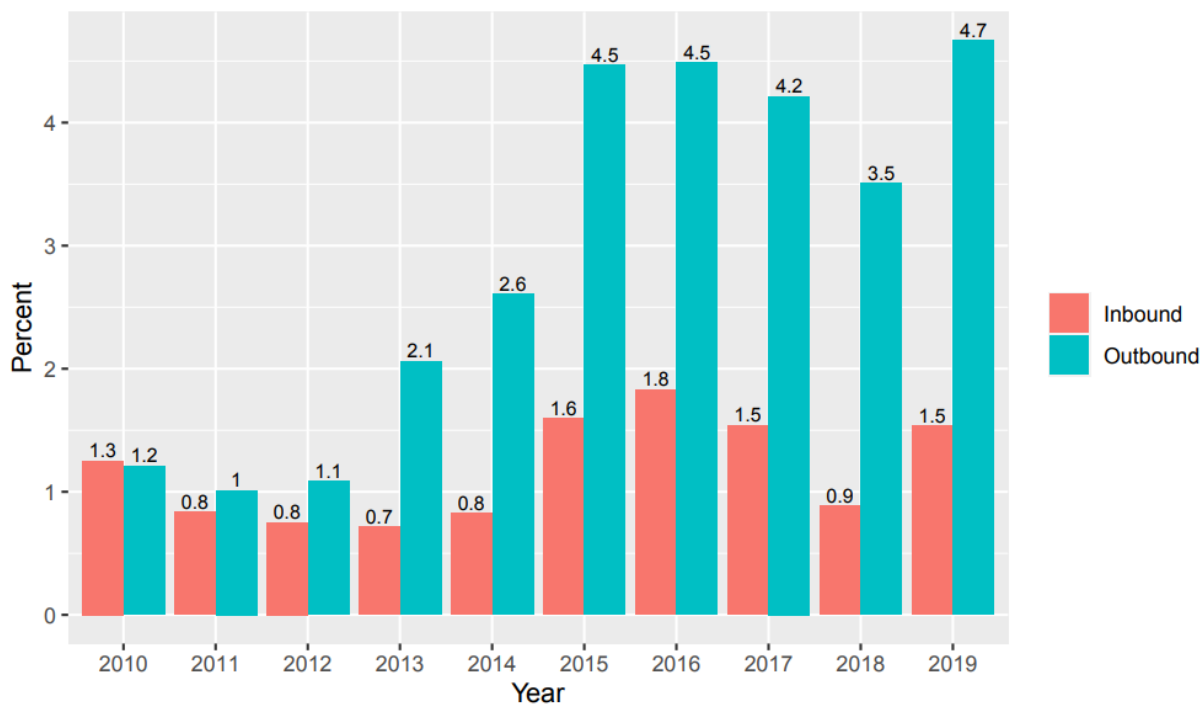
36- Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.2>

37- Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/suppl/10.5555/unwtotfb0000290520152019202102>

نمودار سهم هزینه کرد گردشگری ورودی و خروجی نسبت به تولید ناخالص داخلی

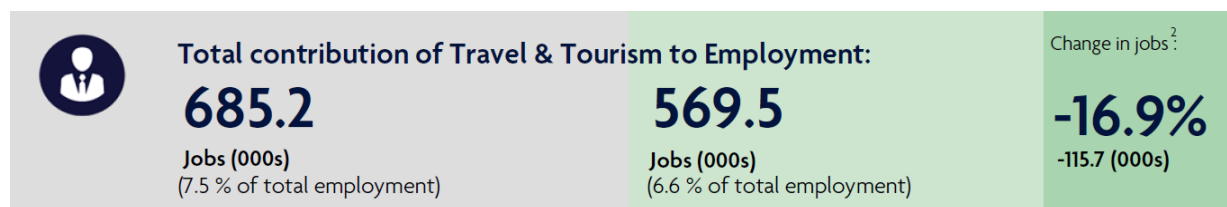
Tourism Expenditure over Total GDP

Inbound and Outbound

سهم گردشگری در اشتغالزایی کشور عراق^{۳۸}

براساس اطلاعات شورای جهانی سفر و گردشگری (WTTC)، تعداد ۵۶۹/۵۰۰ نفر در کشور عراق در حوزه گردشگری مشغول هستند که ۶/۶ درصد از کل می باشد.

38- Retrieved from <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>

تور اپراتورهای مطرح دو کشور ایران و عراق

دفاتر پیشگام اعلامی از سوی طرف عراقی فعالان اصلی بازار گردشگری ایران در عراق نمی باشند و اکثر آنها تخصصی در خصوص ورود به بازار ایران ندارند. به نظر می رسد طرف عراقی ملاحظات خاصی را در انتخاب این دفاتر لحاظ کرده که در تقارن با کار تخصصی این دفاتر نمی باشد. برخی از این دفاتر علاقه ای به شراکت با طرف ایرانی نداشته و با وجود ارائه پکیج های متفاوت با قیمت های متنوع همکاری مشترک را به آینده موکول می نمایند. معدود دفاتر پیشگام عراقی که در حوزه ایران فعال می باشند به طور موازی با تمامی دفاتر ایرانی در حال مشارکت هستند و به همین دلیل ضرورتی برای پایبندی به متن قراردادهای دوطرفه مشترک و یا حفظ همکاری با هر کدام از دفاتر ایرانی احساس نمی کنند. در مرحله ای از مراودات دو کشور مقرر گردید که دفاتر پیشگام در حوزه تورگردان ها به یکدیگر معرفی شوند که اسامی آن به شرح جدول ذیل است، اگرچه باید خاطر نشان شود که از نظر فعالیت کاری این لیست محدودیتی را برای سایر تورگردان ها و دفاتر خدمات مسافرتی در ایران ایجاد نکرده و هر آژانس براساس تحلیل خود می تواند در این بازار فعالیت کند.

دفترهای خدمات مسافرتی و گردشگری پیشگام ایرانی در عراق

ردیف	نام دفتر خدمات مسافرتی و گردشگری	شهر
۱	شرکت خدمات مسافرتی و گردشگری ستاره هدایت غرب	ایلام
۲	شرکت خدمات مسافرتی و گردشگری جهانتاب آفاق	قم
۳	دفتر خدمات مسافرتی و گردشگری مادر	خوزستان
۴	شرکت خدمات مسافرتی و گردشگری غزنوی	خوزستان
۵	شرکت خدمات مسافرتی و گردشگری ارس	تهران
۶	شرکت خدمات مسافرتی و گردشگری ژورک گلستان	تهران
۷	شرکت خدمات مسافرتی و گردشگری درنا گشت دریا	تهران
۸	شرکت خدمات مسافرتی و گردشگری پرشیا	تهران
۹	شرکت خدمات مسافرتی و گردشگری یاسمین پارسه	تهران
۱۰	دفتر خدمات مسافرتی و گردشگری ارفع	تهران

دفترهای خدمات مسافرتی و گردشگری پیشگام عراقی در ایران

ردیف	نام دفتر خدمات مسافرتی و گردشگری	شهر
۱	المسل	بغداد
۲	الهانی	بغداد
۳	الساحل الازرق	بغداد
۴	جوهره الخلیج	کربلا
۵	الکمال متحده	کربلا
۶	الشیماء	نجف
۷	دارالمرتضی	نجف
۸	السعفه الذهبیه	بصره
۹	الحنین	بابل
۱۰	الروضتین	کربلا

رسانه ها و وبسایت های گردشگری کشور

رسمی ترین اطلاعات گردشگری عراق در وبسایت وزارت خارجه آن کشور و در بخش Tourist Guide فهرست شده است،^{۳۹} که در مراجعه به لینک های مربوطه اطلاعات مورد نظر برای ارائه به مخاطبان در دسترس نیست. در پلتفرم سازمان جهانی جهانگردی ملل متحد UNWTO وزارت فرهنگ و گردشگری و آثار باستانی عراق^{۴۰} به عنوان متولی گردشگری کشور معرفی شده است که وبسایت این وزارتخانه نیز در دسترس نیست. در حوزه رسانه ها و وبسایت های گردشگری این کشور مورد برجسته یافت نشد و بیشتر وبسایت های خارجی مطالب و اطلاعات مربوط به گردشگری عراق را منعکس می کنند مانند وبسایت اطلس تور^{۴۱}. اقلیم کردستان وبسایت بهتر و کامل تری به به لحاظ مرجع رسمی ارائه اطلاعات گردشگری معرفی نموده است.^{۴۲}

39- Retrieved from <https://www.mofa.gov.iq/tourist-guide>

40- Retrieved from <https://www.unwto.org/member-states#EstadosMiembros>

41- Retrieved from <https://www.atlastours.net/iraq/info.html>

42- Retrieved from <http://bot.gov.krd/tourism-board/official-site-general-board-tourism-kurdistan-iraq>

امکان سنجی در خصوص همکاری های گردشگری تحت کنوانسیون ۲۰۰۱ حفاظت از میراث زیر آب

کنوانسیون میراث فرهنگی زیر آب در سال ۲۰۰۱ تصویب شد. در این پیمان، هرگونه تضمین و تقویت نحوه حفاظت از سایت های مشخص شده به عنوان اصلی ترین هدف کنوانسیون مورد تأکید قرار گرفت. کشورهای عضو برای تحقق این هدف به عنوان اینکه میراث فرهنگی زیر آب و حفاظت از آن در جهت حفظ منافع بشری است، به صورت مستقل و یا مشترک موظف به اقدامات خاصی شده اند. کشورهای عضو باید بر اساس توانایی های خود و منطبق با مفاد این کنوانسیون و حقوق بین الملل ابزارهای موجود در زمینه حفظ میراث فرهنگی زیر آب بکار برند. تضمین و تقویت نحوه حفاظت و مدیریت آثار و محوطه ها در زیر آب و یا مناطق ساحلی به عنوان ذخیره های فرهنگی در جهت حفظ منابع بشری با بهره گیری از کلیه توانایی ها و امکانات علمی و عملی به صورت مستقل یا با همکاری های بین المللی منطبق با حقوق بین الملل و با اولویت حفظ اثر در وضعیت طبیعی خود و پرهیز از هرگونه دسترسی و مداخله مخرب در آنها از اهداف اصلی این کنوانسیون می باشد. یکی از راه های دستیابی به اهداف این کنوانسیون، آموزش آن به صورت عمومی و تخصصی است.^{۴۳}

بررسی موضوع خواهرخواندگی شهرهای گردشگری دو کشور با محوریت گسترش روابط و مناسبات گردشگری

خواهرخواندگی قراردادی است بین سران مملکتی یا سران دو شهر که برای ایجاد همبستگی و اتحاد بیشتر انسانی و فرهنگی بسته می شود. خواهرخواندگی اصطلاحی است که از ادبیات اروپا وارد دیگر کشورها شده و برای نخستین بار در سال ۱۹۲۰ بعد از جنگ جهانی اول این قرارداد بین یک شهر انگلیس و یک شهر در فرانسه منعقد شد و تا سال ۱۹۸۶ ادامه داشت هدف از این قرارداد پیوند و اتحاد بین شهروندان دو شهری است که دارای منافع مشترک هستند. در کشورهای آسیایی و آمریکایی اصطلاح خواهرخواندگی رواج بیشتر دارد. علت بکارگیری واژه خواهرخواندگی به این اعتبار است که در بیشتر زبانهای دنیا واژه شهر مؤنث است. معمولاً دو شهر برای خواهرخواندگی باید دارای تشابهاتی باشند مثلاً دو شهر تاریخی، دو شهر علمی یا دانشگاهی یا دو بندر یا حتی دو سمبل مشترک باشند که این انگیزه را ایجاد کند. رونق و رواج گردشگری بین دو شهر خواهرخوانده و نامگذاری متقابل نام خیابان هایی به نام شهر خواهر خوانده از جمله نتایج اعلام خواهرخواندگی شهرها است. برخی از شهرهای دو کشور ایران و عراق با هم پیوند رسمی خواهرخواندگی منعقد کرده اند.

43- Retrieved from <https://fa.iranunesco.org/> -میراث-فرهنگی-زیر-آب/

شهرهای تهران با بغداد (۲۰۰۸)، کربلا با تبریز (۲۰۱۶)، مشهد با نجف (۲۰۱۵)، کربلا (۲۰۱۳) و بغداد (۲۰۱۴)، یزد با نجف (۲۰۱۱) و کربلا (۲۰۱۳)، بجنورد با نجف، ساری با نجف (۲۰۱۲)، سنندج با سلیمانیه، شهرکرد با کربلا (۲۰۱۲)، قم با کربلا، کازرون با مدائن. بنابراین ظرفیت عظیمی برای برقراری روابط و همکاری های گردشگری فیما بین شهرهای دو کشور ایجاد شده است.

امکان سنجی ظرفیت های برگزاری هفته فرهنگی

یکی از راه های توسعه مراودات فرهنگی و هنری با کشورها برگزاری هفته فرهنگی می باشد. امروزه کشورها به مناسبت های مختلف اقدام به برگزاری هفته فرهنگی، ماه فرهنگی و نمایشگاه های مختلف هنری و فرهنگی در دیگر کشورها می کنند. این موضوع ضمن آشنایی و شناخت مردم کشور میزبان با تاریخ و فرهنگ کشور مبداء، زمینه را برای جذب توریست و ترغیب به سفر به آن کشور فراهم می کند. همچنین نمایش آثار و قطعات باستانی در کشورهای مختلف می تواند زمینه را برای ترغیب افراد به مطالعه و جستجو درباره تاریخ و تمدن کشور مورد نظر فراهم آورد. از آنجا که امکان سفر برای تمامی مردم فراهم نیست این امر بسیار حائز اهمیت است، چرا که بدین وسیله می توان شناخت آنها را از کشور موردنظر افزایش داد. لذا، در مجموع توره های فرهنگی و گردشگری و برگزاری نمایشگاه های هنری و فرهنگی در کشور میزبان به دلیل افزایش شناخت و آگاهی، زمینه را برای کاهش تنش و حساسیت و در مقابل افزایش دوستی و همکاری میان دو کشور فراهم می کنند. هفته فرهنگی عراق در ایران برگزار شده است. برپایی نمایشگاه کتاب، عرضه هنرهای تجسمی، نمایشی و صنایع دستی، نمایش فیلم، اجرای تئاتر و موسیقی از برنامه های متنوع هفته فرهنگی عراق در تهران بوده و در حاشیه این رویداد برگزاری پنل های گفت وگوها و نشست های فرهنگی - هنری میان هنرمندان در شاخه های فرهنگی از جمله فعالیت های مهم این هفته فرهنگی است. همچنین هفته فرهنگی کردستان در اربیل عراق برگزار شده است. بنابراین شناخت ملت ها از یکدیگر باعث افزایش محبت و صمیمیت می شود. با توجه به تمدن دیرینه دو کشور بی تردید دو ملت ایران و عراق با سابقه تمدنی خود که دیر زمانی جایگاه اندیشمندان بوده، نقش بزرگی در تاریخ ملت های اسلامی داشته اند.

سابقه و نقش عراق در سازمان جهانی گردشگری

جمهوری عراق در سال ۱۹۷۵ به عضویت سازمان جهانی جهانگردی ملل متحد در آمده است.

فهرست میراث جهانی یونسکو (WHC) عراق، سایت های میراث فرهنگی ملموس (Tangible) و ناملموس (Intangible) ثبت شده^{۴۴}

- 1) Hatra
- 2) Ashur (Qal'at Sherqat)
- 3) Samarra Archaeological City
- 4) Erbil Citadel
- 5) The Ahwar of Southern Iraq: Refuge of Biodiversity and the Relict Landscape of the Mesopotamian Cities
- 6) Babylon

عضویت در سازمان های حقوقی و بین المللی^{۴۵}

ABEDA, AFESD, AMF, CAEU, CICA, EITI (compliant country), FAO, G-77, IAEA, IBRD, ICAO, ICRM, IDA, IDB, IFAD, IFC, IFRCs, ILO, IMF, IMO, IMSO, Interpol, IOC, IPU, ISO, ITSO, ITU, LAS, MIGA, NAM, OAPEC, OIC, OPCW, OPEC, PCA, UN, UNCTAD, UNESCO, UNIDO, UNWTO, UPU, WCO, WFTU (NGOs), WHO, WIPO, WMO, WTO

44- Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/&order=country#alphaI>

45- Retrieved from <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/iraq/>

شبکه شهرهای خلاق یونسکو در عراق^{۴۵}

شبکه شهرهای خلاق یونسکو، هفت حوزه خلاق را پوشش می‌دهد:

صنایع دستی، هنرهای بومی، هنرهای رسانه‌ای، فیلم، طراحی، خوراک شناسی، ادبیات و موسیقی

۱- شهر بغداد، شهر خلاق ادبیات

۲- شهر سلیمانیه شهر خلاق ادبیات:

این شهر مرکز استان سلیمانیه است و در شمال شرقی اقلیم کردستان عراق، نزدیک به مرز ایران و در منطقه خودگردان کردستان قرار گرفته و با استان های کردستان، کرمانشاه و آذربایجان غربی ایران همجوار است. از سلیمانیه به عنوان یکی از قطب های مهم علمی کشور عراق یاد می شود و چندین دانشگاه معتبر کشور عراق در این شهر قرار گرفته‌اند. سلیمانیه به همراه استان های اربیل، حلبچه و دهوک چهار استان کردستان عراق را تشکیل می‌دهند، همچنین شهر سلیمانیه یکی از قطب های گردشگری پزشکی در عراق به شمار می‌رود. این شهر زادگاه و محل زندگی بسیاری از شاعران و ادیبان کرد، از جمله شیرکو بیكس، نالی، محوی، بختیار علی، سالم و صدها نویسنده و شاعر و روشنفکر دیگر بوده است. شهر سلیمانیه به باور خیلی ها پایتخت روشنفکری کردستان است، چرا که نقشی محوری در فرهنگ و هنر کردی دارد و به همین خاطر به عنوان پایتخت فرهنگی کردستان شناخته شده است. شهر سلیمانیه سردمدار ادبیات کردی سورانی نیز می‌باشد. بیشتر ساکنان سلیمانیه کردهای سنی مذهب هستند و تعداد کمی از آنها کردهای شیعه می باشند. در ۱۴ بهمن ۱۲۲۴ خورشیدی، محمدشاه قاجار، با پافشاری انگلستان و روسیه، از حاکمیت ایران بر سلیمانیه (در عراق امروز) چشم پوشید و آن را به دولت عثمانی واگذار کرد، این سرزمین، از دیر باز گوشه‌ای از گستره ایران به شمار می‌رفت. فعالیت‌های اصلی در سلیمانیه عراق شامل: گردشگری، کشاورزی و صنعت ساختمان سازی و صنایع وابسته به آن است.

46- Retrieved from <https://en.unesco.org/creative-cities/creative-cities-map>

آیین ها، جشن ها، مناسک ملی و مذهبی، کارناوال ها و جشنواره، روز ملی و استقلال و تعطیلات کشور عراق

روز	تاریخ	مناسبت	توضیحات
دوشنبه	۱ ژانویه	کریسمس	---
یکشنبه	۶ ژانویه	روز ارتش	به غیر از کردستان
چهارشنبه	۲۱ مارس	نوروز	تنها در کردستان
جمعه تا سه شنبه	۱۵ تا ۱۹ جولای	عید فطر	---
چهارشنبه تا شنبه	۲۲ تا ۲۵ آگوست	عید قربان	---
سه شنبه	۱۱ سپتامبر	سال نو اسلامی	سال نو هجری
پنجشنبه	۲۱ سپتامبر	عاشورا	دهمین روز از ماه محرم
سه شنبه	۲۱ نوامبر	میلاد رسول اکرم	---

عراق از نظر آمار تعطیلات رسمی در سال در رتبه نخست جهان قرار دارد که زندگی در این کشور را مختل می کند و به اقتصاد آن آسیب می رساند. با توجه به تعداد تعطیلات زیاد در عراق، دولت از طریق پارلمان تلاش می کند قانونی برای کاهش تعطیلات تصویب کند. این کشور در سال ۱۹۳۲، ظاهراً استقلال یافت و به عضویت جامعه ملل پذیرفته شد، ولی عملاً وابسته و تحت فرمان انگلستان بود. کودتای نظامی ۱۹۵۸م به سرپرستی ژنرال عبدالکریم قاسم، رژیم سلطنتی را در این کشور برانداخت. در ۱۷ ژوئیه ۱۹۶۸م نیز کودتای نظامی دیگری به رهبری احمد حسن البکر از طرف حزب بعث عراق سازمان داده شد که این کودتا سرآغاز حکومت استبدادی حزب بعث بر عراق بود. سال روز این کودتا در ۱۷ ژوئیه به عنوان روز انقلاب و روز ملی عراق نام گرفت. پس از سرنگونی رژیم بعث، شورای حکومتی عراق روز سرنگونی حکومت صدام (۹ آوریل) را روز ملی عراق اعلام کرد اما اعتراضات به این همزمانی این روز با زمان اشغال عراق از سوی آمریکا موجب لغو این مصوبه شد. جشنواره ها و رویدادهای کشور عراق اکثراً مذهبی هستند، که می توان به عید قربان، عید فطر، عید نوروز، میلاد پیامبر(ص)، عاشورا و اربعین اشاره کرد.

به همین دلیل جشنواره‌ها هر سال ۱۱ روز جلوتر برگزار می‌شوند و طی یک دوره ۳۰ ساله، یک دور کامل در تمام فصول می‌زنند.^{۴۷} عید نوروز در فرهنگ مدون عراق همانند بسیاری از عادات و سنن مردمان این سرزمین، هم سابقه دیرینه تاریخی دارد و هم از سوی دیگر با دین و باورهای دینی گره خورده است. کردهای ایزدی جشن چهارشنبه سوری یا «سور» را «جشن ملک طاووس» می‌نامند؛ چرا که در این روز فرشته‌ای که ملک طاووس نامیده می‌شود، از آسمان به زمین آمده و با خود خیر و برکت می‌آورد. ایزدی‌ها جشن چهارشنبه سوری را چند هفته بعد از نوروز انجام می‌دهند که از این حیث تفاوت‌هایی با سایر مناطق دارد.

تولیدات و محصولات گردشگری و صنایع دستی عراق

در بخش تولیدات و محصولات صنایع دستی عراق^{۴۸}، می‌توان گفت صنایع دستی رایج در شمال عراق بسیار متفاوت از صنایع رایج در مرکز و جنوب این کشور است. در جنوب کشور عراق به علت وجود درختان نخل، پاپیروس و نیشکر، ساخت انواع سبد، زیر انداز، انواع ظروف و قایق‌های کوچک رایج است. در مناطق مرکزی عراق مهمترین صنایع دستی که با استفاده از پشم تولید می‌شوند، فرش و قالیچه است. همچنین در مناطق مرکزی صنایع شیشه، مس و سفال نیز رایج است. در مناطق شمالی به دلیل وجود منابع طبیعی سنگ و چوب، مجسمه سازی و کنده‌کاری روی چوب بیشتر مرسوم است، در این نواحی در کنار مجسمه سازی و کنده‌کاری صنعت بافت قالیچه، فرش و تولید پشم فشرده نیز وجود دارد. کشور عراق در ساخت نقره میناکاری شده توسط فرقه صائبه نیز معروف است. انواع رشته‌های صنایع دستی عراق عبارتند از:

- ۱- جواهرسازی (نقره و طلا)
- ۲- صنعت نساجی و بافندگی
- ۳- منسوجات گیاهی
- ۴- سفالگری
- ۵- صنایع چوبی
- ۶- صنایع آهنگری
- ۷- صنایع چرم سازی
- ۸- صنایع مسی
- ۹- صنایع مربوط به کاشی سازی

47- Retrieved from <https://www.kojaro.com/2018/10/9/16550/عراق/جشنواره-عراق/>

48- Retrieved from <https://iraqyar.com/صنایع-محلی-و-محبوب-در-عراق/>

اقلیم کردستان عراق، بازاری پر رونق برای صنایع دستی تولید شده به وسیله هنرمندان این استان است. کسب نشان های ملی و مهر اصالت یونسکو برای تولیدات صنایع دستی آذربایجان غربی، بسترهای خوبی برای بازاریابی و تدارک فروش محصولات کم نظیر صنایع دستی در این منطقه از کشور عراق را فراهم آورده است. کسب نشان های ملی و مهر اصالت یونسکو برای تولیدات صنایع دستی بستر مناسبی برای بازاریابی و تدارک فروش محصولات کم نظیر صنایع دستی ایران و استان های همجوار را در کشور عراق فراهم آورده است. با توجه به هم مرزی آذربایجان غربی با اربیل عراق و وجود اشتراکات فرهنگی، حضور در نمایشگاه های مشترک فرصت بسیار مناسبی برای عرضه محصولات تولیدی هنرمندان صنایع دستی این استان است. در بخش تولیدات و محصولات گردشگری کشور عراق به جرأت می توان گفت در بخش گردشگری معنوی و مذهبی، این کشور بزرگ ترین شریک صنعت گردشگری ایران است. تنوع محصولات گردشگری عراق در حوزه عناصر تاریخی، پیشینه دارد که به هزاره ی هفتم پیش از میلاد برمی گردد. تمدن های مختلفی همچون سومر، بابل و آشور و پس از آن رومی ها، یونانیان، ایرانیان، مسلمانان و دیگر تمدن ها در این سرزمین حضور داشتند. در حوزه عناصر فیزیکی می توان به تمام بناهای مذهبی نظیر زیارتگاه ها، امام زاده ها، آرامگاه های پیامبران، اولیای الهی و قدیسین و همچنین کلیساها، صومعه ها و معابد ادیان الهی با بیش از ۶۵۰۰ بنای مذهبی اشاره نمود. عناصر معنوی موجب شده است عراق به قلب زائران و بازدیدکنندگان تبدیل شود بطریقه جایگاه این عناصر ذاتی گردیده و اجتناب ناپذیر است. در حوزه عناصر مکانی نیز موقعیت جغرافیایی و مکانی و نقشه زیارتگاه های مقدس عراق، یک محیط اقتصادی و اشتغالزا را برای حمایت از فعالیت های گردشگری مذهبی فراهم نموده است.

معرفی سایر جاذبه های گردشگری و سیاحتی کشور عراق

۱- رود فرات	۱۰- ایوان مدائن
۲- بابل	۱۱- جاذبه شقلاه
۳- زیگورات اور	۱۲- جاذبه پارک آبی اربیل
۴- زیگورات کوریگازو	۱۳- جاذبه موزه منسوجات کردی
۵- ارگ کرکوک و آرامگاه دانیال نبی	۱۴- جاذبه مناره مظفریه
۶- قصر عباسی بغداد	۱۵- جاذبه بازار قیصری
۷- جاذبه ارگ اربیل	۱۶- جاذبه پارک شهید سامی عبدالرحمن
۸- موزه ملی عراق	۱۷- جاذبه پارک و گالری هنری شانه در
۹- مسجد الرحمن	

سبک های آشپزی، خوراک و غذاهای سنتی

برخی از غذاهای عراقی قدمتی چند هزارساله دارند و به دوران سومریان، بابلیان و آشوریان باز می‌گردند. لوح‌های موجود در ویرانه‌های باستانی عراق، دستورالعمل غذاهای تهیه شده در معابد در طول جشن‌های مذهبی در آن زمان را نشان می‌دهند. عراق باستان یا بین‌النهرین، از جنبه‌های گوناگونی از جمله هنر آشپزی، مهد تمدن بشر بوده است. برخی دیگر از غذاهای عراقی که امروزه طبخ می‌شوند، تلفیقی از این میراث غنی و تأثیراتی از فرهنگ آشپزی همسایگان این سرزمین همچون ایران، ترکیه و سوریه است. برخی از این غذاها عبارتند از:

۱- مسگوف

این غذا از نوعی ماهی کپور که در آب‌های شیرین رودخانه‌های عراق وجود دارد، تهیه می‌شود.

۲- قوزی

این غذا به دلیل وجود گوشت و آجیل در مواد اولیه آن، از غذاهای مجلل و محبوب در کشور عراق محسوب می‌شود.

۳- قیمة نجفی

این غذا همچون قیمة ایرانی با برنج سرو می‌شود، اما برخلاف نامش از لحاظ ظاهری به قیمة ایرانی شباهتی ندارد. قیمة نجفی از مخلوط نخود، گوشت، پیاز، رب گوجه‌فرنگی و ادویه‌جات تهیه می‌شود.

۴- کوبه عراقی

این غذا ریشه آشوری دارد. کوبه، در واقع خمیری است که از بلغور یا برنج تهیه می‌شود و مواد لازم مانند گوشت چرخ کرده تازه، سبزیجات، پیاز، ادویه، فلفل و نمک را مخلوط کرده و در میان آن قرار داده و به شکل مورد نظر فرم می‌دهند.

۵- بریانی

بریانی در مناسبت‌هایی همچون عید یا عروسی‌های محلی نیز سرو می‌شود. بریانی در مناسبت‌هایی همچون عید یا عروسی‌های محلی نیز سرو می‌شود. استفاده از ادویه‌جات تند در این غذا می‌تواند طعم آن را جذاب‌تر هم بکند.

۶- کباب عراقی

کباب عراقی یکی از غذاهای پرتطرفدار است که در پخت آن از گوشت تازه بره، مخلوط گوشت گاو و گوسفند یا هر گوشت قرمز دیگری استفاده می‌شود. این غذا از نظر ظاهری به کباب ایرانی شباهت دارد ولی در طعم تا حدودی باهم متفاوت هستند.

۷- حمص یا هوموس

حمص یا هوموس پیش غذایی مشترک در بین کشورهای عربی است که عمده مواد تشکیل دهنده آن را نخود و ارده تشکیل می دهد و به همین سبب سرشار از انرژی و کالری است.

۸- لب لبی عراقی

حمص یا هوموس پیش غذایی مشترک در بین کشورهای عربی است که عمده مواد تشکیل دهنده آن را نخود و ارده تشکیل می دهد و به همین سبب سرشار از انرژی و کالری است.

۹- تشریب

تشریب از محبوب ترین غذاهای عراقی است که با گوشت و نخود تهیه می شود. مواد تشکیل دهنده آن نخود، گوشت گوسفندی، پیاز، سیر، نمک و فلفل سیاه است. تشریب غذایی شبیه به آبگوشت است که نسبت به آبگوشت های ایرانی متفاوت است.

۱۰- دلمه عراقی

دلمه عراقی از نظر ظاهری بسیار شبیه به دلمه ایرانی است که در مدل های مختلف پخته می شود. دلمه گوشت، سبزیجات معطر و ادویه جات را توسط فلفل دلمه ای، بادمجان، برگ مو، پوست پیاز یا کلم می پیچند. از این دلمه به عنوان پیش غذا نیز استفاده می شود. در زبان عربی به دلمه ای که در برگ مو پیچیده می شود «ورق العنب» می گویند.

۱۱- کله پاچه

یکی از غذاهای محبوب در کشور عراق کله پاچه است. کله پاچه غذایی است که پخت آن به زمان زیادی نیاز دارد.

۱۲- خورش فاصولیا (لوبیا)

خورشت فاصولیا یا لوبیا از جمله غذاهایی است که در بین اعراب محبوب است. مواد اصلی تشکیل دهنده آن لوبیا سفید و گوشت یا مرغ است. این غذا در اصل سوری-لبنانی است اما عراقی ها نیز به این غذا علاقه مند هستند. این خورش لذیذ معمولاً به همراه برنج سرو می شود.

۱۳- گص عراقی

این غذا عبارت است از گوشت کبابی (گوشت سفید یا گوشت قرمز) که به روش خاصی با حرارت مستقیم یا غیر مستقیم روی گاز یا ذغال برشته می شود.

۱۴- فتوش

فتوش نوعی سالاد است که در کشورهای عربی به خصوص عراق در کنار غذا سرو می شود.

مشاهیر و مفاخر فرهنگی، ملی و مذهبی عراق

مشاهیر و نامداران هر کشوری موجب ساخت پل اطمینان و دوستی میان ملت ها و جوامع روی زمین می شوند.

سید رضا بن سید علی بن اسماعیل موسوی غریفی بحرانی نجفی معروف به "صائغ" ۴۹

یکی از علما و فقهای شیعه در نیمه نخست قرن چهاردهم هجری است. او در نجف اشرف ساکن بود و به تدریس می پرداخت. وی علاوه بر تسلط بر فقه و اصول و ادبیات عرب در علم انساب نیز خبره بود و آیت الله العظمی سید شهاب الدین مرعشی نجفی در نجف اشرف از معلومات ایشان در انساب بهره برده است. وی در باره انساب خاندان غریفی کتابی به نام "الشجره الطیبه فی الارض المخصبه" به عربی تألیف نموده است. این کتاب از روی نسخه خطی که در کتابخانه آیت الله مرعشی در قم وجود داشت، توسط محقق دانشمند حجت الاسلام سید مهدی رجائی اصفهانی تصحیح شده و در سال ۱۴۲۳ ه. ق به چاپ رسیده است.

ابومحمد، قاسم بن علی بن محمد بن عثمان حریری

از ادیبان و دانشمندان و شاعران قرن پنجم و اوایل قرن ششم هجری در سال ۴۴۶ ه. ق. در روستای المنان (مشان) در نزدیکی بصره به دنیا آمد. در اوایل جوانی به کسب علوم ادبی و دینی پرداخت و از محضر استادانی چون ابوتمام محمد بن حسن بن موسی مَقری و ابوالقاسم فضل بن محمد بن علی بن فضل قَصَبانی (متوفی ۴۴۴ق) نحوی استفاده نمود.

ابویوسف یعقوب بن اسحاق بن الصباح بین عمران بن اسماعیل بین محمد بن اشعث بن قیس الکندی
مکنی ملقب به **ابوالحکماء**^{۵۰}، فیلسوف، موسیقی دان، مترجم، ریاضی دان، منجم، موسیقی دان و عضو دارالحکمه احد چلبی، ریاضیدان

ابوعلی حسین بن عبدالله بغدادی معروف به ابن شبل بغدادی، اخترشناس، پزشک، فیلسوف، ادیب و شاعر عربی عراق

ملا ابوبکر افندی معروف به ملا فندی، روحانی فیلسوف، پژوهشگر، ستاره شناس و سیاستمدار عراقی

هبت اله بن حسین بغدادی معروف به بدیع الزمان یا بدیع اسطرلابی، اخترشناس، فیلسوف، پزشک، متکلم، ادیب و شاعر عربی عراقی

49- Retrieved from <http://ehsannasr82.blogfa.com/category/96/>مشاهیر-عراق

50- Retrieved from https://fa.wikipedia.org/wiki/عراق_اهل_دانشمندان

اشتراکات دو کشور ایران و عراق در حوزه محصولات گردشگری

ایران و عراق دارای سوابق مشترک تاریخی و فرهنگی بوده و از سوی دیگر با هویت شیعی اشتراکات مذهبی عمیقی با هم دارند. اگر این پیوندهای عمیق فرهنگی و تاریخی با روابط سیاسی نیز پشتیبانی گردد، پیوند های مستحکم و پایداری ایجاد خواهد شد و شکاف های سیاسی در روابط دو کشور را خاتمه خواهد داد. بنابراین، توسعه روابط دو کشور می تواند منافع بزرگی را برای دو ملت به ارمغان آورد. محصولات گردشگری ذیل یکی از عمده ترین اهداف سفر اتباع عراقی به ایران است:

۱. گردشگری سلامت: وجود ظرفیت های بالای پزشکی در کشور
۲. گردشگری مذهبی - زیارتی: وجود اشتراکات مذهبی و مکان های زیارتی
۳. گردشگری تفریحی: طبیعت متفاوت عراق با ایران و وجود جنگل ها و طبیعت بسیار زیبا بویژه در سواحل شمالی کشور

نمایشگاه های گردشگری عراق

در بررسی دسته بندی های نمایشگاهی و تقویم نمایشگاه های عراق، موارد مرتبط با گردشگری و صنایع مرتبط به ندرت وجود دارد. لذا، از آنجائیکه سیاست های دولت در توسعه صنعت گردشگری در ابتدای راه است، پیش بینی برگزاری نمایشگاه های تخصصی بطور مداوم در حوزه گردشگری در حال حاضر بعید به نظر می رسد. همانگونه که در فوق ذکر گردید، در سال ۲۰۲۱ نیز مورد خاصی از طریق درگاه رسمی نمایشگاه های بین المللی عراق اعلام نشده است.^{۵۱} بنابراین پیشنهاد برگزاری نمایشگاه های تخصصی گردشگری و صنایع مرتبط به طرف عراقی با مدنظر قراردادن موضوع معرفی ظرفیت ها و شناسایی محصولات گردشگری ایران به طرف عراقی با هدف جذب گردشگران در شاخه های مرتبط حائز اهمیت بوده و نیازمند امکان سنجی و نگرش ویژه در این زمینه می باشد.

جدول-المعارض-علی-ارض-المعارض-اخر-تحديث-۱-۸-۲۰۲۱- Retrieved from <http://fairs.iq/wp-content/uploads/2021/۰۸-۱-۲۰۲۱.pdf>

ویژگی های تقاضای گردشگری مبدأ

آمار بازدیدهای گردشگران عراقی معمولاً توسط شمارش های مرزی و ثبت در تأسیسات اقامتی درون مرزی تهیه می شود. مشکل ناشی از شمارش های مرزی این است که در موارد خاصی مولفه عبور ترانزیتی جامعیت این شمارش را به هم میزند. آمار ثبت شده از سوی تأسیسات گردشگری مسافران یک روزه و گردشگرانی که در اقامتگاه دوستان و آشنایان اقامت می کنند و یا هر نوع تأسیسات اقامتی ثبت نشده را در نظر نمی گیرد. گاهی ممکن است در اماکن ورودی و خروجی که ساکنان در حال بازگشت هستند و یا غیر ساکنان در حال خروج هستند، آمار ثبت گردد اما اغلب در هر دو اندازه نمونه نسبتاً کوچکتر است و تمامی موارد فوق الذکر احتساب و سرشماری آمار دقیق برای ذکر نام استان با بیشترین خروجی را دچار اختلال می کند با این حال براساس اطلاعات واصله از دفاتر فعال در حوزه عراق بیشترین آمار ورودی به ایران از جنوب عراق شهرهای ناصریه، العماره، سماوه که اکثراً مسلمان شیعه و شهرهای کربلا و نجف از قسمت عرب نشین و اربیل و سلیمانیه قسمت کردنشین اقلیم کردستان بیشترین آمار ورودی به ایران هستند.

علائق و سلیق عمومی اتباع عراقی

علائق و سلیق مصرف کنندگان می تواند تأثیر مهمی بر روی تقاضای گردشگری داشته باشد. این سلیق از عوامل اجتماعی فرهنگی از قبیل سن، جنس، تحصیلات و وضعیت تأهل تأثیر پذیرفته و می تواند در نتیجه نوآوری و تبلیغات ارزش ها، اولویت ها و استانداردهای زندگی را تغییر دهد. یک پژوهش مرزی با هدف بررسی و اولویتبندی انگیزه های گردشگران مذهبی عراقی در سال ۱۳۹۳ انجام شده است. این تحقیق به صورت میدانی صورت گرفته و بدین منظور تعداد ۳۸۵ پرسشنامه بین گردشگران عراقی ورودی به شهر مشهد توزیع شد. نتایج نشان داد که انگیزه های معنوی و زیارتی از بالاترین اولویت برخوردار هستند.

راهکارهای عمومی برای جذب گردشگران عراقی

ظرفیت بسیار خوبی برای کشورمان در زمینه جذب گردشگران سلامت از کشورهای اسلامی وجود دارد. موقعیت ویژه جغرافیایی، سیاسی ایران در منطقه و شرایط مناسب جهت جذب گردشگران سلامت از عراق و استان های مرزی بسیار مناسب است. اما متأسفانه فعالیت شرکت های غیر مجاز و انجام فعالیت های غیر قانونی دلالت در این زمینه رونق این بازار را تحت شعاع قرار داده است. از راهکارهای عمومی برای جذب گردشگران عراقی می توان موارد ذیل را مطرح نمود:

- ایجاد کانترهای اطلاع رسانی در مرز مهران و شلمچه، فرودگاه امام خمینی و فرودگاه مشهد با راهنمایان مسلط به زبان عربی
- اطلاع رسانی و انجام تبلیغات با توجه به سلیق عراقی ها در رسانه های عراقی و تهیه مستندهای کوتاه با محوریت جاذبه های فرهنگی، سلامت و طبیعی ایران
- انجام تبلیغات محیطی در شهرهای اصلی عراق و اقلیم کردستان
- حضور هدفمند و برنامه ریزی شده در نمایشگاه بین المللی گردشگری بغداد، اربیل، کربلا
- راه اندازی دفاتر اطلاع رسانی در مبدأ بویژه در شهرهای نجف، کربلا، بغداد، بصره (باحتیامیت رسمی دولت جمهوری اسلامی ایران و معرفی رسمی به وزارتخانه های گردشگری، بهداشت و تحصیل عراق و حمایت کنسولگری ها و سفارت ایران
- توزیع بروشورهای حاوی نکات هشداردهنده در رابطه با فعالیت دلال ها و شرکتهای غیر مجاز
- پخش تیزرهای تبلیغاتی در شبکه های اجتماعی و تلویزیونی عراق از جاذبه های طبیعی ایران، امکانات پزشکی و....

مقصد‌های مطلوب گردشگری برای ساکنان عراق

مقصد گردشگری می‌تواند به عنوان یک محصول پیچیده منحصر به فرد در صنعت گردشگری مرکب از اقلیم یک منطقه، زیرساخت‌ها، رو ساخت‌ها، خدمات و مشخصه‌های فرهنگی و طبیعی مشخص شود که تمام این امکانات می‌تواند مطابق با اولویت‌های مشتری تنظیم گردد. مقصدها ترکیبی از محصولات و خدمات گردشگری اند که تحت برند نام آن مقصد شناخته می‌شوند. وقتی فردی تصمیم می‌گیرد که به خارج از مرزهای کشور خود سفر کند، ابتدا کشوری را که دوست دارد ببیند، انتخاب می‌کند. مقصدهای منتخب ساکنان عراق را می‌توان با تکیه بر آمارهای منتشر شده شناسایی کرد. آمارهای منتشر شده از سوی سازمان جهانی گردشگری از گردشگران خروجی عراق نشان می‌دهد که شش کشور مقصد برتر عراقی‌ها به ترتیب عبارتند از ایران، ترکیه، عربستان، لبنان، اردن و مصر.

در سال‌های اخیر پس از ترکیه و اردن، کشور هندوستان سرمایه‌گذاری مناسبی را برای جذب گردشگران سلامت عراقی انجام داده است. در این بین مقصدهای مذهبی و سیاحتی هم چون مانند سوریه هم دیده می‌شوند. مردم عراق را از لحاظ بازار سفر و گردشگری به ۳ گروه می‌توان تقسیم کرد:

۱- زائرین و اشخاص مذهبی که سه انتخاب دارند:

الف: سفر عمره در کلیه معابر شهری تبلیغات آن قابل مشاهده است و بصورت اقساطی نیز امکان سفر وجود دارد.

ب: سفر مشهد و قم که معمولاً با توجه به عدم فعالیت تخصصی و گسترده شرکت‌ها بیشتر بصورت انفرادی انجام می‌شود و معمولاً براساس کاهش یا افزایش بلیط و یا سهولت صدور ویزا این بازار رونق می‌گیرد.

ج: سفر سوریه که معمولاً توسط کاروان‌ها بصورت منظم و هفتگی بصورت نقد و اقساط انجام می‌شود.

۲- زیارتی و سیاحتی

مسافرانی که با هدف زیارت و سیاحت سفر می‌کنند در گذشته فقط ایران را گزینه خود می‌دانستند اما با لغو روادید کشور گرجستان و یا سهولت صدور روادید کشورهای ترکیه، آذربایجان، مصر و لبنان فعالیت شرکت‌ها در این مسیر به محبوبیت رسید و بصورت چشمگیری تقاضای سفر به این کشورها افزایش یافته است.

۳- غیر مسلمان

اقتدار سطح بالای جامعه عراقی که بخشی از آنها علاقمند به سفر ایران نیستند به مسیرها اروپایی و تفریحی خصوصی روسی، بلاروس و سایر مسیرها دیگر سفر می کنند. بخشی دیگر نیز سفر به کیش و شهرهای شمالی ایران را انتخاب می نمودند که پس از واژگونی اتوبوس گردشگران عراقی در چالوس و ارائه خدمات بد توسط شرکت های مجری این بازار نیز کم کم از رونق افتاد.

الگوهای سفر (انفرادی، خانوادگی، دوستان و ...)

بر مبنای گزارش دفاتر پیشگام فعال در حوزه عراق الگوهای سفر گردشگران عراقی به شرح ذیل است:

- ۴۱٪ سفر عراقی ها بصورت خانوادگی با وسیله شخصی و یا ون
- ۲۵٪ در گروه های کمتر از ۲۵ نفر با استفاده از اتوبوس و هواپیما
- ۱۸٪ بصورت انفرادی با استفاده از سواری و هواپیما
- ۱۷٪ در در تورهای بالای ۲۵ نفره با اتوبوس vip و قطار

براساس گزارش سالیانه گردشگران خروجی عراق به نقل از سازمان جهانی گردشگری:

- حدود ۲۴٪ از گردشگران به تنهایی سفر می کنند.
- نزدیک به ۴۱٪ به صورت گروهی که معمولاً همراه با خانواده، اقوام و دوستان هستند به سفر می روند.
- حدود ۳۶ درصد دیگر همراه با واسطه ها می کنند.

بررسی وضعیت رقبات جمهوری اسلامی ایران در سهم بازار گردشگری کشور عراق

برنامه ها و سیاست های جذب

باتوجه به ۵ مقصد اولیه عراقی ها که به ترتیب کشورهای ایران، ترکیه، عربستان، لبنان، اردن می باشد موارد ذیل قابل تأمل می باشد:

ترکیه

هم مرز بودن و تشابه فرهنگی میان کشور عراق و ترکیه بخصوص در قسمت کردنشین دو کشور و همچنین شباهت های مذهبی، تاریخی، غذا و منابع طبیعی مهمترین انگیزه برای انتخاب این کشور می باشد. سپس امکانات و خدمات با کیفیت بالا و قیمت مناسب، امکان لغو یا تسهیل در ارائه روادید، سرمایه گذاری های کلان در ساخت هتل و اماکن اقامتی مواردی هستند که با بهبود کیفیت در آنها توانسته اند گردشگران عراقی را جذب کنند.

عربستان

تقویت حضور تجاری و اقتصادی در عراق یکی از شگرد های جدید عربستان است. این کشور برای بازسازی مناطق آسیب دیده استان نینوا اعلام آمادگی کرده و بدنبال تاسیس سرکنسولگری در نجف و بصره می باشد. پای تجار سعودی در عراق باز شده و در نمایشگاه بین المللی بغداد بیش از ۶۱ شرکت سعودی شرکت داشته اند و در دوران بازسازی پسا داعش توان مالی و پولی عربستان و شرکت های سعودی یکی از مزیت های مهم برای نفوذ بیشتر در عراق است. لازم بذکر است، سفر عمره با ۷۱۱ الی ۹۵۱ دلار به سهولت امکان سفر را برای عراقی ها میسر می سازد، بطوریکه در کلیه معابر شهری عراق تبلیغات آن قابل مشاهده است و حتی بصورت اقساط نیز امکان پذیر می باشد.

لبنان

لبنان کشوری زیبا، با مقاصد دیدنی و امکانات بسیاری برای تفریح و گردشگری است. فرهنگ و سنت غنی این کشور، کوه ها و پیست های اسکی، آفتاب تابان و سواحل زیبا، غذاهای متنوع و خوشمزه که بعنوان چهارمین مقصد گردشگران عراقی قرار گرفته است.

اردن

کشور اردن جزء مقاصد اصلی گردشگری سلامت در دنیا قرار گرفته است و تمامی امکانات پزشکی را با کادر مجرب و با کیفیت بالا در اختیار متقاضیان قرار می دهد و بدلیل هم مرز بودن با کشور عراق جزء مقاصد درمانی توسط اعراب انتخاب می گردد.

قیمت گذاری تورها برای گردشگران کشور عراق توسط رقبا

- تهیه پکیج سفر عمره توسط دولت عربستان با نرخ ۴۵۵ تا ۳۵۵ دلار که بطور اقساط نیز قابل پرداخت است
- تهیه پکیج های سفر به ترکیه ۳۵۵ تا ۵۵
- دلار تهیه پکیج سفر به سوریه تا ۴۵۵ دلار
- اردن نیز مقصد گردشگری سلامت عراقی ها می باشد که قیمت تورها براساس نوع درمان متفاوت می باشد

مدت اقامت گردشگران عراقی ها در مقاصد رقیب

مدت اقامت گردشگران عراقی در مقاصد رقیب به غیر از هدف درمان و سلامت بین ۳ تا ۲۵ روز می باشد

میزان هزینه کرد گردشگران عراقی ها در مقاصد رقیب

درآمد سرانه (Per Capita Income-PCI) هر عراقی بطور میانگین تقریباً ۱۰/۰۰۰ دلار در سال ۲۰۲۰ برآورد شده است که توان مالی آنها را در بخش خرج کرد این کتابچه توضیح داده ایم.

انطباق محصولات گردشگری کشور با ویژگی های بازار

سیمای گردشگران عراقی در جمهوری اسلامی ایران

در سال ۱۳۹۷ موج سفر عراقی ها منوی ویژه عربی را در رستوران های شمال ایجاد کرد، اجاره خانه مسافر به گردشگران عراقی نیز رونق گرفته است. گردشگران عراقی برای فرار از تابستان داغ به ایران سرازیر شده اند. حالا نه تنها مشهد و قم و شهرهای زیارتی جولانگاه گردشگران عراقی شده بلکه موج سفر آنها به شهرهای شمالی ایران نیز به راه افتاده است. ریزش ارزش ریال و تابستان داغ و بدون برق، موج سفر عراقی ها به ایران را به دنبال داشته است. با اوضاع بوجود آمده، هر دینار عراقی ۹۰ برابر ریال ایران ارزش دارد و همین موضوع سفر آنها را به ایران ارزان تر کرده است؛ البته عراقی ها گردشگران چندان دست و دلباز هم نیستند و پیش از این هزینه بسیار کمی برای سفرهای شان در ایران انجام می دادند. با این حال، ماجرا به نفع شهروندان ایرانی ای شده است که خانه های شان را به گردشگران اجاره می دهند، سفر به ایران برای عراقی ها بسیار ارزان تمام می شود و البته خودشان هم کلی صرفه جویی می کنند؛ به عنوان مثال اگر یک اروپایی یا آمریکایی به ایران بیاید ۲۰۰۰ دلار هزینه کند اما یک عراقی بیشتر از ۳۰۰ دلار در سفر به ایران هم خرج نمی کند. گردشگران عراقی صرفه جو هستند و تمایلی به استفاده از خدمات لوکس گردشگری را ندارند. آنها نه با تورها بلکه تا جایکه می توانند به صورت فامیلی و خانوادگی به سفر می روند تا هزینه های کمتری پرداخت کنند. جالب اینجاست که عراقی ها در بیشتر مواقع با هماهنگی واسطه ها یا دلال ها به ایران سفر می کنند تا همه چیز برایشان ارزان تر تمام شود. در واقع، اغلب عراقی ها به جای اینکه با تورهای ایرانی سفر کنند تا در هتل ها یا مسافرخانه ها ساکن شوند، با هماهنگی دلال ها به خانه مسافرها می روند. نیت سفر ارزان عراقی ها به ایران بیشتر از اینکه برای هتل ها و تورها درآمد ایجاد کند، برای شهروندان محلی درآمد ایجاد کرده است. آنها محل های اقامت مخصوص به خود را دارند و شخصاً با رانندگان اتوبوس ها برای سفر به ایران و حتی گشت و گذار هماهنگی می کنند و یا از این طریق با بیمارستان های خاصی در ارتباط هستند و مستقیم و بدون واسطه به آنجا مراجعه کنند.

گردشگران عراقی که پیش از این تنها برای زیارت وارد ایران می‌شدند، حالا سیاحت را هم به برنامه سفر خود به ایران اضافه کرد. افزایش نرخ ارز در ایران و کاهش ارزش پول ایران هم یکی از مهمترین عواملی است که باعث شده عراقی‌ها از سفر به ایران استقبال کنند. در حال حاضر، حقوق یک کارگر ساده در عراق ۵۰۰ دلار است، در حالی که هر دینار عراقی ۹۰ ریال ایران است و همین موضوع سفر عراقی‌ها را به ایران برایشان به صرفه کرده است. اقامت دو هفته‌ای هر عراقی در ایران اگر بخواهد سفری مقرون به صرفه داشته باشد بیشتر از ۲۰۰ دلار نمی‌شود، بنابراین با یک حساب سرانگشتی متوجه می‌شویم که چقدر سفر به ایران برای عراقی‌ها به صرفه است و حتی برایشان سفری مرفه و دوست‌داشتنی هم به‌شمار می‌آید؛ چون هم می‌توانند به مشهد بروند و امام رضا (ع) را زیارت کنند هم برای فرار از گرمای کشنده کشورشان در شمال ایران اقامت کنند.^{۵۲}

با روند رشد سفر عراقی‌ها به ایران انتقاد هایی نیز از سفرهای انفرادی و مجردی به شهر مشهد بدلیل اهداف و مقاصد دیگری به جز زیارت صورت گرفته است.^{۵۳}

آسیب شناسی موانع و مشکلات گردشگران کشور عراق در جمهوری اسلامی ایران

موانع جذب گردشگران عراقی در حوزه گردشگری سلامت متأسفانه بدلیل دخالت واسطه‌ها و دلالتان کم کم از رونق افتاده است چون این افراد از امکانات سطح پایین و پزشکان غیر متخصص استفاده می‌کنند. با وجود ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های موجود در حوزه گردشگری سلامت در کشورمان از نظر تبلیغات و اطلاع‌رسانی نیز مشکلات عدیده‌ای در پیش روی قرار دارد چرا که گردشگران سلامت عراق اطلاعات دقیق و قابل اعتمادی در خصوص امکانات پزشکی ایران ندارند.

از جمله موانع دیگر که از سوی منابع مختلف از جمله فعالان بخش خصوصی، به عنوان موانع جذب عراقی‌ها به کشورمان ذکر گردیده می‌توان موارد ذیل را برشمرد:

52- Retrieved from <https://fararu.com/fa/news/370636/> هجوم-مسافران-عراقی-به-شمال

53- Retrieved from <http://www.ensafnews.com/130217/> چرا-از-سفر-مجردی-عراقیها-به-مشهد-جلو

- ۱- عدم وجود نرخ مصوب و تعرفه های مشخص در پکیج های سلامت؛
- ۲- ضعف در خصوص تبلیغات و اطلاع رسانی؛
- ۳- نبود بسته ها و پکیج های درمانی به زبان عربی؛
- ۴- گران بودن هزینه سفر به ایران جهت انجام خدمات پزشکی در مقایسه با سایر کشورها
- ۵- ارائه خدمات به مسافران ورودی توسط آژانس ها و شرکت های غیر تخصصی

مسیرهای تردد، زمان سفر و مدت ماندگاری گردشگران کشور عراق

مسیرهای تردد زمینی عراقی ها به کشورمان از مرزهای خسروی در استان کرمانشاه، گذرگاه مرزی پرویزخان در شهرستان قصرشیرین استان کرمانشاه، مهران در استان ایلام، مرزهای چذابه و شلمچه در استان خوزستان می باشد. البته در ایام اربعین مرز سومار، چیلات، راه دریایی بندر امام به خرمشهر و بازارچه های کرمانشاه در نزدیکی مرزهای خسروی و پرویزخان فعال می باشند. از طریق سفر هوایی نیز پروازهای فرودگاه امام خمینی (ره) در دسترس است. اخیراً کابینه دولت عراق به طور رسمی، اجرای طرح اتصال راه آهن شلمچه، بصره را تصویب کرد.^{۵۴} اتصال راه آهن خرمشهر به شلمچه به طول ۱۷ کیلومتر انجام شده، بنابراین در راستای اتصال شبکه ریلی ایران به عراق و رسیدن به کربلا، ادامه این خط ریلی از شلمچه تا بصره عراق به طول حدود ۳۲ کیلومتر در خاک عراق در دست ساخت است. از سوی دیگر در کشور عراق، خط ریلی از بصره تا کربلا ساخته شده و با تکمیل ۳۲ کیلومتر خط آهن شلمچه تا بصره، زائران ایرانی می توانند از طریق قطار به شلمچه و سپس به بصره و کربلا بروند و از این منظر جابه جایی مسافران و گردشگران ایرانی به مقصد عراق از طریق خط آهن تسهیل خواهد شد. خط ریلی شلمچه به بصره ۳۲ کیلومتر است.

استان های واجد شرایط به عنوان مقاصد جذب گردشگران عراقی

استان های مرزی خوزستان، ایلام، کرمانشاه و کردستان به دلیل قرابت های قوم و خویشی مقصد تردد گردشگران عراقی می باشد. گردشگرانی که به قصد تفریح یا دیدن اقوام سفر می کنند از استان های تهران، مازندران، کرمانشاه، کردستان، ایلام، خوزستان، مازندران، کیش، اصفهان نیز دیدن می کنند.

عراق-طرح-اتصال-راه-آهن-شلمچه-بصره-را-تصویب-کرد/3089419/news/iribnews.ir/fa/Retrieved from https://

وضعیت همکاری و تعاملات گردشگری دو کشور

اسناد موجود در حوزه همکاری گردشگری، مراودات گردشگری بین دو کشور و سابقه تعاملات گردشگری در سطح دولتی

الف) یادداشت تفاهم همکاری ایران و عراق

- میزبانی از سفر هیئت عراقی به ریاست وزیر گردشگری این کشور به تهران و امضای یادداشت تفاهم همکاری های گردشگری دو کشور در حاشیه این سفر در ۱۳ مرداد ماه ۱۳۹۱.
- امضای سند برنامه اجرایی همکاری های گردشگری دو کشور در حاشیه سفر هیئت عالی ج.ا. ایران به ریاست جناب آقای جهانگیری، معاون اول محترم رئیس جمهور به کشور عراق در ۲۷ بهمن ماه ۱۳۹۳.

ب) برگزاری کمیته های فنی و نشست های تخصصی

- برگزاری نخستین نشست کمیته فنی همکاری های گردشگری و میراث فرهنگی دو کشور در تاریخ ۱۱ مرداد ماه ۱۳۹۴ به میزبانی جمهوری اسلامی ایران در تهران.
- حضور در دومین نشست کمیته فنی همکاریهای گردشگری و میراث فرهنگی در تاریخ ۱۷-۱۹ دی ماه ۱۳۹۶ در بغداد.
- میزبانی از نخستین نشست **B2B** بخش خصوصی گردشگری ایران و عراق در خرداد ماه سال ۱۳۹۵ با حضور دفاتر پیشگام منتخب دو کشور در راستای اجرایی نمودن مفاد برنامه اجرایی همکاریهای گردشگری دو کشور و به منظور ایجاد روابط مستقیم میان دفاتر پیشگام دو کشور در جهت تسریع فرآیند اجرایی شدن امر ساماندهی گردشگران و زوار عراقی.
- نشست با دفاتر پیشگام بمنظور بررسی عملکرد در حوزه تبلیغات و بازاریابی در کشور عراق در تاریخ ۱۳۹۷/۴/۱۲ سالن خلیج فارس معاوت گردشگری.
- میزبانی هفتمین میز کشوری توسعه همکاریهای اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری عراق در تاریخ ۱۱-۱۲ بهمن ۱۳۹۶ در مشهد مقدس با حضور بزرگان اقتصادی تجار و بازرگانان دو کشور.

ج) شرکت در نمایشگاههای دو طرف

- اولین نمایشگاه گردشگری بغداد در تاریخ 6-8 اردیبهشت ۱۳۹۷ که به بخش خصوصی جهت حضور در نمایشگاه اطلاع رسانی گردید.
- نمایشگاه گردشگری اربیل که به استانهای مرزی اطلاع رسانی گردید.
- نمایشگاه گردشگری اسلامی و هتلداری شهریور ماه ۱۳۹۷ در شهر کربلا به بخش خصوصی جهت حضور در نمایشگاه اطلاع رسانی گردید.

برنامه ها و پیشنهادات جذب گردشگران از کشور مبداء

تمرکز بر بازار منطقه ای گردشگر فرست عراق: بازار عراق به دو بخش متمایز تقسیم می گردد: بخش عرب نشین و کردنشین

الف) بخش عرب نشین: ۴ شهر مهم بصره، العماره، ناصریه، بغداد، کربلا، نجف-
اندازه بازار: در حدود ۲۱ میلیون

ب) بخش کردنشین: ۱ شهر اربیل و سلیمانیه- اندازه بازار: در حدود ۱ میلیون

تمرکز بر محصولات گردشگری قابل عرضه کشور به بازار عراق: زیارت، سلامت، بازدید از اقوام و خویشاوندان، سیاحت

تمرکز بر مقصدهای گردشگری کشور: خوزستان، خراسان رضوی، قم، ایلام، مازندران، تهران، کرمانشاه، کردستان، کیش، اصفهان در صورت برطرف نمودن مشکلات ورودی مرزها و اینکه از چه مرزی وارد می شوند سایر استانها نیز به این لیست اضافه می شوند.

رویکرد بازاریابی:

- ساماندهی مرزهای مهران و شلمچه در اولویت می باشد.
- بهبود کیفیت محصولات فعلی گردشگری

ردیف	راهبرد	عنوان برنامه	محل اجرا	متولی	هزینه	محصول گردشگری	مجری	توضیحات
۱	بهبود کیفیت محصولات گردشگری	تهیه بسته های گردشگری درمانی و سلامت برای گردشگران عراقی) با تعرفه مشخص درمانی(و مشخص نمودن بیمارستانهایی که در این زمینه فعالیت دارند).	-	وزارت گردشگری و وزارت بهداشت	-	سلامت	بخش خصوصی/تور اپراتورها / بیمارستان ها و غیره	نبود این بسته ها باعث پررنگ شدن فعالیت دلان در این حوزه شده است.
		معرفی بسته های گردشگری با هدف افزایش طول مدت اقامت و شناخت اماکن سیاحتی ایران (در کنار سفر گردشگران سلامت و زیارت)	-	وزارت گردشگری	-	سیاحت	بخش خصوصی	برای افزایش طول مدت اقامت و افزایش هزینه کرد.

ردیف	راهبرد	عنوان برنامه	محل اجرا	متولی	تعداد	هزینه	محصول گردشگری	مجری	توضیحات
۲	برگزاری تور آشناسازی	برگزاری تور آشناسازی ویژه تورگردانان فعال و اصحاب رسانه کشور عراق با تمرکز بر گردشگری سلامت	تهران، خراسان رضوی کردستان، کرمانشاه، خوزستان، فارس	دفتر بازاریابی و تبلیغات گردشگری	یک تور ۲۵ نفره بمدت یک هفته	۲۴۵۵	گردشگری سلامت	تورپراتورها، ادارات کل تابعه استانی، وزارت بهداشت	نتیجه این تور حل مشکلات و معضلات گردشگران سلامت عراق می باشد.
۳	تبلیغات محیطی و رسانه ای در عراق	تبلیغات محیطی (بنر و بیلبورد) در سطح شهرهای اصلی به زبان عربی و کردی	اربیل، سلیمانیه، بغداد، بصره، کربلا، نجف	دفتر بازاریابی و تبلیغات گردشگری	در هر شهر ۱ بنر	۴	معرفی پکیج های سلامت و درمان، جاذبه های طبیعی ایران	وزارت گردشگری و وزارت بهداشت و بخش خصوصی	با هدف معرفی پتانسیل های ایران در زمینه سلامت سیاحت

توضیحات	مجری	محصول گردشگری	هزینه	تعداد	متولی	محل اجرا	عنوان برنامه	راهبرد	ردیف
با هدف افزایش اقامت و هزینه کرد بیشتر	ادارات کل استانی / بخش بخش خصوصی	سلامت ،سیاحت	۵۵۵	1 کلیپ(سلامت و سیاحت) برای هر زبان	دفتر بازاریابی وتبلیغات گردشگری	شبکه های العالم، سحر، Ifilm، شبکه ملی عراق	ساخت کلیپ های تبلیغاتی به زبان عربی و کردی(شبکه های حزبی و باندی)	تبلیغات محیطی و رسانه ای در عراق	---

ردیف	راهبرد	عنوان برنامه	محل اجرا	متولی	تعداد	هزینه	محصول گردشگری	مجری	توضیحات
۵	فضای مجازی	ایجاد وب سایت اطلاع رسانی در واتس اپ و فیس بوک به زبان عربی و کردی	---	دفتر بازاریابی و تبلیغات	۱	۲۵۵۵	زیارت ، سلامت ،سیاحت	بخش خصوصی /سازمان	شبکه های رایج مورد استفاده در عراق واتس آپ و فیس بوک می باشد.
۶	تسهیل سفر	ساماندهی محوطه 1555 متر مربع مرز مهران در استان ایلام از طریق استقرار نهادهای خصوصی و دولتی مربوطه در بازار ورودی عراق به عنوان مهمترین مرز ورودی	استان ایلام	وزارت گردشگری / سازمان حمل و نقل و پایانه ها	۱	۳۵۵۵۵	سلامت ، زیارت و سیاحت	بخش خصوصی / دفاتر پیشگام / بخش عمومی	ساماندهی این مرز بعنوان مهم ترین قدم در ساماندهی گردشگران عراقی می باشد .

ردیف	راهبرد	عنوان برنامه	محل اجرا	متولی	تعداد	هزینه	محصول گردشگری	مجری	توضیحات
	تسهیل سفر	برنامه ریزی و ساماندهی مرز شلمچه	استان خوزستان	وزارت گردشگری / سازمان حمل و نقل و پایانه ها	---	۱۵۵۵۵	سلامت، زیارت و سیاحت	---	ساماندهی مرزها اولین قدم در برنامه اقدام با عراق می باشد.
		تسریع در روند صدور ویزا	---	وزارت گردشگری / وزارت امور خارجه	---	----	---	وزارت امور خارجه	اقدام و در حال انجام است
		صدور ویزای گروهی	---	---	وزارت گردشگری	---	---	---	وزارت راه / وزارت کشور

ردیف	راهبرد	عنوان برنامه	محل اجرا	متولی	تعداد	هزینه	محصول گردشگری	مجری	توضیحات
---	تسهیل سفر	تسریع در روند اجرای امور در مرزها در راستای تسهیل ورود اتومبیل های عراقی و نظارت بر انجام امور گمرکی در پایانه ها	استان های مرزی	وزارت گردشگری / وزارت امور خارجه	---	---	---	وزارت راه / وزارت کشور	---
۷	همکاری های دولتی	در دستور کار قراردادن امضای صورتجلسه دومین کمیته فنی مشترک در حاشیه برگزاری رویداد همدان	استان همدان	وزارت گردشگری	---	---	---	وزارت امور خارجه ، دفتر امور بین الملل ، وزارت گردشگری	----
			تهران	وزارت گردشگری				وزارت گردشگری	باتوجه به دوره ای بودن این نشست ها سومین نشست در تهران میزبانی می گردد.

- 1- Retrieved from <https://www.iribnews.ir/fa/news/3142496/> نگاهى - به - طرح - احداث - بندر - فاو - در - عراق
- 2- Retrieved from https://www.iraqbase.com/about_iraq/geography/lang/Fa.aspx
- 3- Retrieved from <https://worldpopulationreview.com/countries/iraq-population>
- 4- Retrieved from <https://mdeast.news/> / صندوق - بين - المللى - پول - اقتصاد - عراق - در - سال
- 5- Retrieved from <https://per.euronews.com/2019/10/03/comparison-iran-iraq-economic-situation-effects-people-demonstration>
- 6- Retrieved from <https://tpo.ir/countries/> عراق
- 7- Retrieved from <https://www.indexmundi.com/iraq/religions.html>
- 8- Retrieved from <https://www.irna.ir/news/> عراق - اولويت - استراتژيك - منطقه - اى - ايران
- 9- Retrieved from <https://www.khabaronline.ir/news/720349/> هشت - اولويت - سياسى - ايران - در - روابط - ايران - با - عراق
- 10- Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.5555/unwtotfb0364012120152019202010>
- 11- Retrieved from <https://www.bayancenter.org/fa/wp-content/uploads/2018/10/87989897888.pdf>
- 12- Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/347888656_The_impact_of_Tourism_Sector_on_Iraqi_Economy
- 13- Retrieved from <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-laws/laws/205/iraq-investment-law->
- 14- Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/29438/123631.pdf?sequence>
- 15- Retrieved from <https://reliefweb.int/report/iraq/new-private-sector-development-strategy-put-iraq-path-long-term-sustainable-growt>
- 16- Retrieved from <http://cabinet.iq/uploads/pdf/2015-3/2.pdf>
- 17- Presidency of Council of Ministers of Iraq, National Investment Commission. *Investment Map of Iraq 2020-2021*. Retrieved from <https://investpromo.gov.iq/wp-content/uploads/2021/02/Investment-Map-2020-2021-En.pdf> , www.nici.gov.iq
- 18- *Investor Guide to Iraq 2020-2021*. Retrieved from <https://investpromo.gov.iq/wp-content/uploads/2021/02/Investor-Guide-2020-2021-En.pdf>
- 19- *Strategy for the Reduction of Poverty in Iraq 2018-2022*. Retrieved from https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/iraq_prs_summary_en_2018.pdf
- 20- *National Development Plan 2018-2022*. Retrieved from https://www.iraq-jccme.jp/pdf/archives/nationaldevelopmentplan2018_2022.pdf , and <https://mop.gov.iq>
- 21- Retrieved from <https://www.iasj.net/iasj/download/32a29ad8e493a282>
- 22- Retrieved from <https://www.fdiintelligence.com/article/73524>
- 23- Retrieved from <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>
- 24- Retrieved from <https://data.worldbank.org/country/iraq?view=chart>
- 25- Retrieved from <https://www.indexmundi.com/g/g.aspx?v=66&c=iz&l=en>
- 26- Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf
- 27- Retrieved from https://fa.wikipedia.org/wiki/سازمان_همکاری_و_توسعه_اقتصادی
- 28- Retrieved from https://fa.wikipedia.org/wiki/منا_اصطلاح
- 29- Retrieved from <https://www.oecd.org/mena/competitiveness/41052223.pdf>
- 30- Retrieved from https://www.oecd.org/mena/competitiveness/IZWGDeclaration_Amman112012.pdf

- 31- Retrieved from http://bot.gov.krd/sites/default/files/Documents/TOURISM%20STRATEGIC%20PLAN_compressed.pdf
- 32- Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.5555/unwtotfb0368010020122016201801>
- 33- Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.5555/unwtotfb0368010020122016201801>
- 34- Retrieved from <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-10/iraq.pdf>
- 35- Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/suppl/10.5555/unwtotfb0368250119952019202009>
- 36- Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.2>
- 37- Retrieved from <https://www.e-unwto.org/doi/suppl/10.5555/unwtotfb0000290520152019202102>
- 38- Retrieved from <https://wttc.org/Research/Economic-Impact>
- 39- Retrieved from <https://www.mofa.gov.iq/tourist-guide>
- 40- Retrieved from <https://www.unwto.org/member-states#EstadosMiembros>
- 41- Retrieved from <https://www.atlastours.net/iraq/info.html>
- 42- Retrieved from <http://bot.gov.krd/tourism-board/official-site-general-board-tourism-kurdistan-iraq>
- 43- Retrieved from <https://fa.irunesco.org/کنوانسیون-میراث-فرهنگی-زیر-آب>
- 44- Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/list/&order=country#alphaI>
- 45- Retrieved from <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/iraq/>
- 46- Retrieved from <https://en.unesco.org/creative-cities/creative-cities-map>
- 47- Retrieved from <https://www.kojaro.com/2018/10/9/16550/عراق/جشنواره-عراق/>
- 48- Retrieved from <https://iraqyar.com/صنایع-محلی-و-محبوب-در-عراق/>
- 49- Retrieved from <http://ehsannasr82.blogfa.com/category/96/مشاهیر-عراق/>
- 50- Retrieved from https://fa.wikipedia.org/wiki/رده:دانشمندان_اهل_عراق
- 51- Retrieved from <http://fairs.iq/wp-content/uploads/2021/۲۱۲۱-۸۰۱-آخر-تحديث-جدول-المعارض-على-ارض-المعارض-آخر-تحديث-۲۱۲۱-۸۰۱-جدول-المعارض-على-ارض-المعارض.pdf>
- 52- Retrieved from <https://fararu.com/fa/news/370636/هجوم-مسافران-عراقی-به-شمال>
- 53- Retrieved from <http://www.ensafnews.com/130217/چرا-از-سفر-مجردی-عراقیها-به-مشهد-جلو>
- 54- Retrieved from <https://www.iribnews.ir/fa/news/3089419/عراق-طرح-اتصال-راه-آهن-شلمچه-بصره-را-تصویب-کرد>
- 55-

This Page intentionally left blank